

FAMILIESCHOON

GENEALOGISCH - EN BIOGRAFISCH FAMILIETIJDSCRIFT
VAN HET OUDE HOEGAARDSE GESLACHT VAN NERUM

FAMILIE -UITGAVE : VAN NERUM ; MAQUISSTRAAT, 44 EVERE

Maandelijks uitgave nr 40 van de hooimaand (juli) 1963

ART. 187. : BEBOUWDE EIGENDOMMEN VAN JACOBUS VAN NERUM.

De oude brouwerij op de Vroente.

In art. 183 en 185 hebben wij getracht, de bijna tweeeuwen oude geschiedenis van de voormalige brouwerij VAN NERUM, zo juist mogelijk weer te geven, opdat het nageslacht zou beseffen uit welke mannen zij gesproten zijn en ook weten zou, tot welke rampen een ongeregeld leven lijden kan. Wij hebben de ware oorzaken opgezocht en kenbaar gemaakt, die de breuk tussen de twee stamvertakkingen hebben uitgelokt.

De laatste brouwer, Julien VAN NERUM, heeft onbetwistbaar gemist en zelfs in zijn fouten volhard, want in januari 1907, hetzij 3 jaar na de dood van zijn echtgenote, hertrouwde hij met de koemaid waardoor hij volledig uit zijn familie werd verbannen. Maar op zijn sterfbed in juli 1908, smeekte hij om vergiffenis en hoe groot ook de fout is van iemand die er oprecht berouw over heeft, moet vergeven en vergeten worden.

Een halve eeuw heeft het nochtans geduurd, alvorens de wonde kon geheeld worden. Twee oorlogen zijn er over heen gegaan. Meer en meer geraakte de familie van elkaar vervreemd en dieper en dieper ging de gilde in verval. Doch in 1961 maakten de jongeren een kruis over het verleden en bewerkten de verzoening. De eens zo bloeiende Gulden Lelie werd terug opgericht en de oude tradities in eer hersteld.

Sindsdien werd de naam van ons geslacht terug op het voorplan gebracht en werd er meermaals bewezen, dat de gilde samengesteld is uit mannen, die hun ideaal en levensbetrachting niet zo licht prijs geven. De oude St Corneliushoeve, waar de Hoegaardse stamvertakking haar opkomst en verval heeft gekend, wordt door onze familie als het "decor" beschouwd, waarrond zich de ganse geschiedenis van ons geslacht afspeelde. Daarom werd van dit oude pacht-hof de reconstructie-tekening gemaakt, die ofschoon slechts een schamele troost, in onze herinneringen toch als "het huis" van onze voorouders zal bewaard blijven (1).

L. Grondplan van de hoeve op de Vroente (2).

A. De linkervleugel (onder stallen en boven graanzolders)

1. Stapelplaats voor kolen
2. Varkenshokken
3. Hoenderhok
4. Onderdak voor tilbury, getuig en waakhond (boven was het duivenhok)
5. Paardep stallen (later stieren)

B. De achterbouw (voormalige grote schuur met doorlopende graanzolders en waarlangs de voorzijde de Corneliussteen prijkte).

6. Koestal
7. Hokken voor eenden, konijnen, stallen voor schapen en kalveren.
8. Bergplaats voor het getuig (later paardenstal met slaapvertrek stalknecht)
9. Tonnenmakerij.

C. Uitzetplaats (voormalig weiland, vermeld onder Sie D 218° = 4a 70 ca).

10. Uitspanningsruimte der bierkarren
11. Uitgangspoortje naar voormalig eigendom van Jacobus VAN NERUM (later VAN AUTGAERDEN)
12. Loods voor karren, biertonnen en landbouwgetuig.

(1) Afdruk hiervan op postkaartformaat kan bekomen worden bij de Redactie aan de prijs van 10 Fr.

(2) Volgens kadasterplan van 1865, art. 1475.

D. Magazijnen (aanbouw vermeld onder Sie D. 217 b = 2a 40 ca).

13. Bergplaats voor aardappelen
14. Bakhuis
15. Jenevermagazijn
16. Biermagazijn
17. Idem
18. Idem

E. De rechterbouw (woonhuis met kelders, slaapvertrekken en doorlopende zolders, samen met linkervleugel, achterbouw binnenhof, vermeld onder Sie D. 217a = 13 a 40 ca).

19. Grote zaal
 20. Kamer
 21. Hall met trappen
 22. Eetzaal
 23. Kamer
 24. Keuken
- } vroeger betrokken door Dr. Jean Bapt. VAN NERUM.

F. De voorbouw (brouwerij en stokerij met doorlopende hopzolders en mouterij).

25. Bierbrouwerij (vermeld onder Sie D 215a = 1a 80 ca)
26. Bureel
27. Stookketel en slaapvertrek van stoker
28. Jeneverstokerij (samen met 27 vermeld onder Sie D 216 a = 1a 40 ca).

G. Hof (vermeld onder Sie D 214 d = 15 a 30 ca)

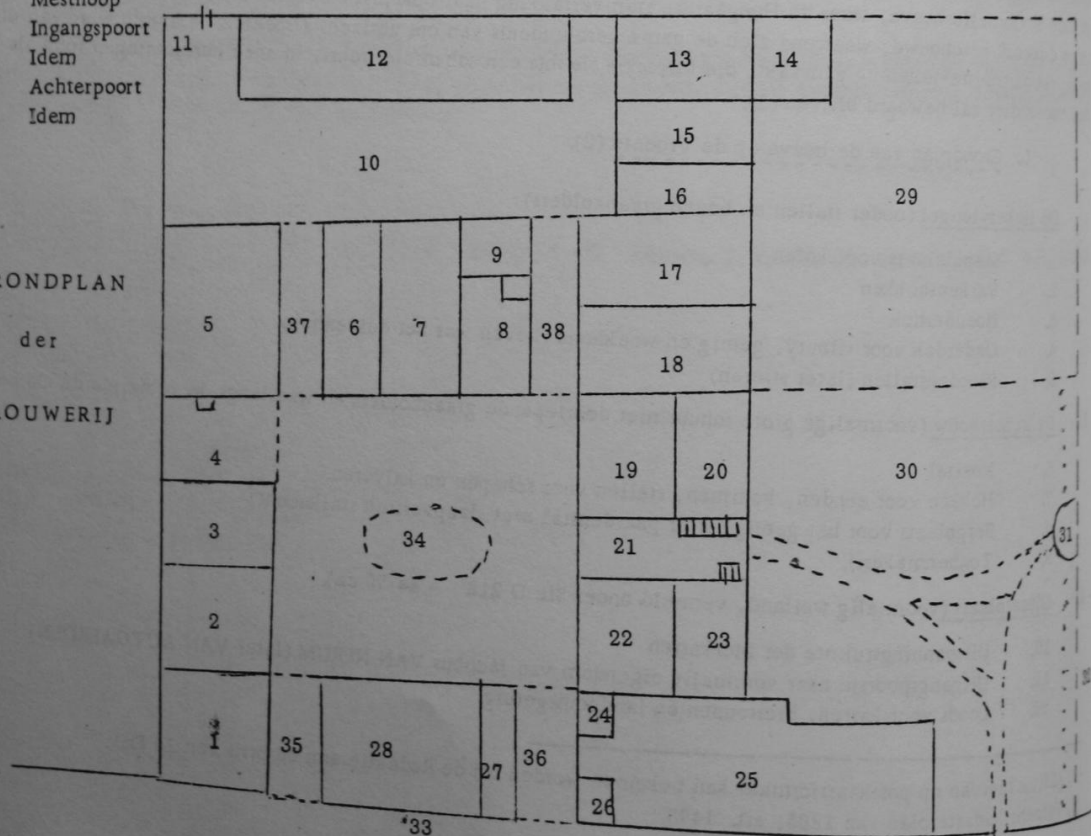
29. Moestuin
30. Lusttuin
31. Speelhuis (gloriette genaamd)

H. Allerlei

32. Aanpalend eigendom van Dr. Jean Bapt. VAN NERUM (heden Dr. L. LODEWIJCKX)

33. Fontein
34. Mesthoop
35. Ingangspoort
36. Idem
37. Achterpoort
38. Idem

GRONDPLAN
der
BROUWERIJ

VROENTESTRAAT

ART. 188. : STB. IV/3 - DOROTHEA VAN NERUM x ANT. SWEERTS xx PH. DE ZANGRE

Levensbeschrijving (vervolg van Art. 186).

B. Het voorspel van de opstand te Hoegaarden :

Om beter de tijdsomstandigheden te begrijpen, waarin Dorothea VAN NERUM en haar echtgenoot Ant. Balth. SWEERTS hebben geleefd, dienen wij ons terug te plaatsen tot in het jaar 1787, toen Hoegaarden, als enclave in Brabant maar afhankelijk van het Prinsbisdom Luik, aan het willekeurig optreden van een kliek onrustzaaiers werd overgelaten. Om de ware oorzaken hiervan beter te begrijpen, verwijzen wij naar de Art. 106 en 114 van ons tijdschrift (1), want onderstaande beschrijving omvat alleen de gedetailleerde bijzonderheden der onlusten, opgesteld aan de hand der onlangs weergevonden oorspronkelijke akten (2). Zodoende komt deze tekst slechts als aanvulling van de vroeger beschreven feiten, ofschoon hij rechtstreeks verband houdt met Antoon Balthazar SWEERTS de man tegen wie alles werd uitgespeeld.

Van in 1787 reeds had de revolutionaire leider Notaris Jean Bt. VAN AUTGAERDEN (3), onder impuls der nieuwe franse vrijheidsgedachten en door zijn fameuze volksraadpleging, de geesten van de gewone mensen van Hoegaarden ontvoegd en de massa door ophitsende taal tegen de Regenten en Schepenfamilies (4) opgezwepen, om zelf aan de macht te kunnen komen. Om zijn doel te bereiken wachtte hij het geschikte ogenblik af, dat hem rond Pasen 1789 geboden werd, bij de verkiezing van een nieuwe burgemeester. VAN AUTGAERDEN had alle verzoeningspogingen met de Regentie verworpen, zodat de nieuwe voorgestelde kandidaat Martin STOCKMANS (5) verkozen werd.

Maar dit gaf aanleiding tot de troebelen, want VAN AUTGAERDEN, die het Schepencollege, waarvan Secretaris SWEERTS de ziel was, wilde vernietigen, verklaarde dat niet de Regentie, maar wel het volk zijn burgemeester moest kiezen. Daarop ging hij tot hevige protestnotas over, gericht aan de Luikse overheid, om de benoeming van STOCKMANS te doen vernietigen, om alzo de plannen van SWEERTS en zijn vrienden te kunnen dwarsbomen. Ook verkondigde hij de leerstellingen van VOLTAIRE, om door loense middelen de inwoners langs zijn kant te krijgen, opdat het volk medezeggenschap in het dorpsbestuur zou opheffen. VAN AUTGAERDEN was de man, die het durfde zeggen, maar op dat ogenblik vermoedde niemand, dat hij een agent was der Fransen, die te Hoegaarden de revolutie voorbereidde.

C. De Volksoproep van 1789 :

Van 17 tot 21 mei 1789 had VAN AUTGAERDEN het volk van Hoegaarden bij Not. J. B. HUBENS ontboden, om er een soort van protestnota onder vorm van rekwest te laten ondertekenen, gericht tegen de benoeming van Martin STOCKMANS. Maar deze nota was zo handig opgesteld, dat een 330 tal gemeentenaren, waaronder 160 ongeletterden, er zijn ingelopen.

Vele inwoners dachten dat zij hierdoor aan de Zaakgelastigde uit Luik, de Heer M. BOVY, de volmacht verleenden om het opgerezen geschil inzake de benoeming van STOCKMANS, tot een vreedzaam einde te brengen. Maar BOVY was de verdediger van VAN AUTGAERDEN, die de handtekeningen van al deze mensen duchtig zou weten uit te buiten, om zijn zijn opzet te slagen.

Het bewijs dat er loense middelen waren gebruikt, blijkt uit de tegenwoordigheid der handtekens van Jean Bt. VERNIERS (6), Jacobus DOTREMONT (7), Jacobus VAN NERUM (8), Jan VANDERMOLLEN (9), Hendrik SWEERTS (10), Jan Michiel SMETS (11), Henri VANDERMOLLEN (12), Petrus VRANCKX (13), verschillende leden der vooraanstaande geslachten DUMONT, PEETERS, BONJEAN, NIJS, VAN OSMAEL, VAN MOL, BRASSEUR en LABOERS, die de Regentie trouw waren en tal van inwoners, die zich later tegen VAN AUTGAERDEN keerden toen deze zich in zijn ware gedaante toonde.

(1) Familieschoon n° 19 van Okt 61 en n° 20 van Nov 61 (nog beschikbaar)

(2) Familie-archief VAN NERUM ; inventaris n° 118 tot 123.

(3) * 1747 zoon van Franciscus x Francisca VANDERMOLLEN. Hij x 1776 Clara BUECKENS en was de schoonbroeder van Joannes en Jacobus VAN NERUM (zie verwantschapsschetsen blz. 180 en 185).

(4) Dit waren schepers, SWEERTS, STRUYS, VANDERMOLLEN, LINTERMANS, BRASSEUR en VAN NERUM, allen onderling verwant en behorend tot de bevoorrechtigde geslachten uit de streek (zie blz. 102).

(5) * 1748 zoon van Martin x Elis. LABOERS. Hij x 1778; Maria Th. VANDERMOLLEN (zuster van Schepen Bernard VANDERMOLLEN en rechtstreekse nicht van Not. VAN AUTGAERDEN.)

(6) Trad in 1792 in de oppositie tegen VAN AUTGAERDEN.

(7) Behoorde in 1796 tot de samenzwering tegen VAN AUTGAERDEN (zie blz. 27 en 153).

(8) Speelde vanaf 1796 een voorname rol in de conspiratie tegen het nieuw regiem (zie art. 150)

(9) Schoonbroeder van Martin STOCKMANS

(10) Oom van Ant. Balth. SWEERTS en rekenplichtige in de dorpsraad

(11) Vanaf 1793 in de oppositie tegen Not. VAN AUTGAERDEN

(12) x 1753 Gertrude STOCKMANS (zuster van Martin STOCKMANS)

(13) Legde in 1793 verklaringen af tegen VAN AUTGAERDEN

D. De opstand :

Luik gaf echter geen gevolg aan de protestnotas van VAN AUTGAERDEN, hetgeen hem woedend maakte en hem in de zomer van 1759 tot de opstand deed overgaan. Zijn aanhangers verschenen gewapend op de markt, bestormden het gemeentehuis (14) en verklaarden de schepenen uit hun functie ontheven. Met geweld werd de Regentie door een volksbestuur vervangen, waarvan VAN AUTGAERDEN zich zelf tot Regent-burgemeester liet uitroepen en in triomftocht met ontleende galakoets door het dorp voeren.

Het uitgelaten volk vergat zich zelf, persoonlijke veten werden gekoeld en in de nacht gingen de onlusten verder. De opgezweepte massa bestormde en plunderde de huizen der schepenfamilies, waar de inwoners vaak gehoord en mishandeld werden. Tot deze huizen behoorden ook de woningen van Ant. Balt. SWEERTS op de Houtmarkt (huidige hoeve SMOLDERS) en van Schepen Joannes VAN NERUM in de Nieuwstraat, waar Dorothea woonde. Meubels werden uit de vensters geworpen, kostbare voorwerpen vernield en gestolen, wijl de huilende bende het huis van SWEERTS wilde in brand steken, omdat hij het dorpsarchief weigerde af te staan. Onder doodsb bedreigingen moest hij echter zijn ambt neerleggen en alle archiefstukken in handen der nieuwe bewindsploeg geven.

Het was een zware slag voor SWEERTS, die in april van hetzelfde jaar zijn vrouw (15) had verloren en nu op ongeoorloofde wijze zijn ambt moest neerleggen, terwijl hij alleen in een geplunderd huis achterbleef. Waar kon hij dan ook meer troost vinden dan bij zijn kozijn en boezemvriend Joannes VAN NERUM, die eveneens het slachtoffer der onlusten was geworden en waar de jonge Dorothea hem een bijzondere genegenheid toedroeg.

E. VAN AUTGAERDEN oefent druk uit :

Notaris VAN AUTGAERDEN had zijn doel bereikt, de Regentie was omver geworpen en hij was heer en meester in het dorp. Aan de hand der 300 handtekeningen zou hij nu druk uitoefenen op de Luikse overheid, om zijn eigen benoeming te doen bekrachtigen. En samen met zijn Zaakgelastigde M. BOVY werd een komplot gesmeed. Aan de kerk- en kapeldeuren van Hoegaarden, Overlaar, Hoxem, Rommersom, Bost, Houtem en Sluizen, alsook aan het Klooster (16), en op de andere publicatieplaatsen, werden aanplakbrieven gehangen om het volk op 7 september 1789 te 9 uur 'smorgens bij klokkengelui, aan de kerk op te roepen, teneinde de protestnota van mei 1. l. te hernieuwen en te bekrachtigen.

Bovendien droeg de gemeentedienaar Jean Bt. MART, van huis tot huis dagvaardigingen rond, opdat niemand in onwetendheid zou verkeren, terwijl Deken Joannes SWEERTS (17), Pastoor van Hoegaarden, verplicht werd de publicatie gedurende drie opeenvolgende zondagen, namelijk op 23 en 30 Aug en 6 Sep. in zijn Collegiale en Parochiale kerk af te lezen. Hetzelfde geschiedde door Eerw. Heer Henricus VAN AUTGAERDEN, Pastoor te Overlaar en aanhanger van zijn broeder Not. J. Et. VAN AUTGAERDEN.

De dagvaarding omvatte o. m. het volgende : " van die voorgemelde protestatie voor zoo veel noodigh te ratificeren, te landeren ende t' approberen zoo ende geleyck zij den geheelen inhoudt der zelve daer en boven en ten overvloet zijn ratificerende, landerende ende approberende, bij ende mits desen, mitsgaeders in die twee zaecken, geresultueert over die moeyelyckheden voorgevallen bij die nominatie op den persoon van J. Martinus STOCKMANS voor Borgemeester deser gemeeynte op het laeste jaergeding van quasimodo tegen den wil en stemmen der pluraliteyt onser gemeeyntenaeren; waer van d'eene saecke is ventilerende voor den geheymen Raede van Zijne Hoogheyt tegen die Zigh noemende Regeringe deser gemeeynte en d'andere tegens den voors. Martinus STOCKMANS voor die Heeren Schepenen van Luyck, tot hennen Facteur te constitueren zoo zij oock zijn constituerende bij desen den Heer Mattheus BOVY, Prelocuteur voor die voors. Heeren Schepenen der Lande van Luyck met macht van substitutie en ratificatie van allen die gebesoigneerde door den alreede in die voors. twee zaecken gedaen ende verricht".

Maar van de 300 gemeentenaren, die in mei 1. l. in de val waren gelopen, verschenen er bitter weinig op de vergaderplaats, om er de nieuwe revocatie-akte tegen STOCKMANS te bekrachtigen. Zij hadden VAN AUTGAERDEN leren kennen en weigerden gehoor te geven aan zijn oproep, als teken van protest. Doch de sluwe Notaris had op genieperige wijze in de akte laten bijvoegen, dat "de absentes voor prensente" zouden aanzien worden, zodat hij misbruik maakte der handtekeningen van de niet opgekomenen en in de ogen van Luik nog steeds over hetzelfde aantal getrouwen beschikte, om zijn aanklacht te bekrachtigen.

(14) Destijds in het huis "Nicolae" gehouden door VALCKENBORGH en gelegen op de Houtmarkt recht over de kerk, later bewoond door HAUMONT en thans verdwenen.

(15) Dit was Maria Lucia SCHEPERS * 16. 8. 1748 +29. 4. 1789, kleinnicht van Dorothea VAN NERUM (zie blz. 80)

(16) Waar de Prior Fr. J. VAN COLFLIET, een groot aanhanger was van VAN AUTGAERDEN, om zich te wreken op de Regentie aan wie hij belastingen moest betalen.

(17) Pastoor en Deken te Hoegaarden van 1779 tot 1805 en mombaarvader der Gulden Lelie. Hij was de kozijn van Ant. Balt. SWEERTS en de afiel der samenzwering van 1796.

Deze valse list was het werk geweest van BOVY, die in zijn schrijven van 6 september 1789 uitdrukkelijk had

gemeld:

- 1° dat er lezing diende gegeven van de akte van mei 11, en dat deze integraal in de nieuwe akte als bekrachtiging moest opgenomen worden.
- 2° dat op wens der gemeentenaren, STOCKMANS door VAN AUTGAERDEN diende vervangen en dat alle stukken door eerstgenoemde getekend, nietig moesten verklaard worden, terwijl het werk door VAN AUTGAERDEN verricht, diende goedgekeurd.

Zo was het niet moeilijk om het gewone volk te bedriegen en aan het opstellen van deze akte had Not. J. B. HUBENS (18) zijn medewerking verleend, omdat VAN AUTGAERDEN hem de functie van gemeentesecretaris had beloofd. Nochtans droeg HUBENS er wel zorg voor, zijn naam op de lijst der handtekeningen te schrappen. Het juiste aantal opgekomenen om hun vroeger handteken te bekrachtigen is niet bekend, maar op de vergaderdag van 7 september kwamen er slechts 36 bij, terwijl de twee volgende dagen nog 9 anderen bij HUBENS verschenen, die zich niet in het openbaar hadden durven vertonen, zodat zijn aanhangers op 200 wordt geschat.

Aldus werd de officiële akte (19) opgemaakt en naar Luik gestuurd waar ingevolge het uitbreken der revolutie in Frankrijk, de Prinsbisschop eveneens door een opstandige volksbeweging werd bedreigd en de vlucht moest nemen, zodat de oude Regentie van Hoegaarden onmachtig en zonder de minste bescherming aan de volkswil was overgeleverd.

F. De Regentie wordt in 't gelijk gesteld:

De buitensporigheden namen in zulke mate toe, dat de openbare veiligheid niet langer gewaarborgd bleef, zodat Notaris VAN AUTGAERDEN eindelijk inzag dat zijn machtsgreep slechts tot wanorde had geleid. Op 30 juni 1790 tekende hij zelfs protest aan tegen het optreden van zijn eigen mannen. Begin 1791 kwam de Bisschop met de hulp van de Oostenrijkers terug op de troon en herstelde de rust in zijn land. In maart werden de twee partijen met SWEERTS en VAN AUTGAERDEN aan het hoofd voor Not. HUBENS gedaagd, waar de Regentie in 't gelijk werd gesteld en VAN AUTGAERDEN deemoedig zijn ontslag aanbood.

Doch alleen Martin STOCKMANS en Hubert SWEERTS (20) namen hun functie weer op, want de overige schepenen weigerden samen met VAN AUTGAERDEN in de Raad te zetelen. Alsdan traden tal van bemiddelaars (21) op om de verzoening te bewerken, maar geen enkele slaagde in zijn opzet. Uiteindelijk werd in september 1791 bij meerderheid van stemmen, de volksgeliefde Nobert NIJS (22) tot nieuwe Burgemeester verkozen. Ant. Balthe, SWEERTS en Joannes VAN NERUM namen vanaf dit ogenblik terug hun schepenambt op (23), om in 't geheim het volledige eerherstel der Regentie en de ontmaskering van VAN AUTGAERDEN te bewerken, die aan de gemeentekas was gebleven. Zij waanden zich in hun recht en wilden hun tegenstrever en de opstandige bewindsploeg effenaf kortwieken.

G. Ophefmakende verklaringen tijdens deze troebele jaren:

De bijzondere genegenheid die tijdens deze troebele jaren tussen Ant. Balthe, SWEERTS en Dorothea VAN NERUM was ontstaan, groeide op 17 april 1792 tot een huwelijk uit, ofschoon zij 22 jaar jonger was dan haar echtgenoot. De innige band die steeds tussen deze twee families had geheerst, werd hierdoor nog aanzienlijk versterkt. De nieuwe meesteres bleef terug leven in het oude pachthof op de Houtmarkt en steunde krachtig haar man in zijn strijd tegen VAN AUTGAERDEN en C°. Samen met haar broeder Dr. Henricus VAN NERUM, zocht zij in 't geheim de gemeentenaren op, die compromitterende verklaringen tegen de opstandelingen konden afleggen.

Zo werd op 29 augustus 1792 in het huis van Nicolaes BRIEVEN aan de kerk, voor Not. Jean Robert HENNIN en in 't bijzijn der getuigen Dr. Henricus VAN NERUM (24) en Servaes BOULANGER, de eersaeme Jean Bt. TAVERNIERS (25) ontboden. Op aanvraag van SWEERTS "legde hij zonder de minste inductie nochte persuasie van iemandt, dan enckelyck ten behoeft van de oprechte waarheyt en justitie" inzake de buitensporigheden van het jaar 1790, onderstaande verklaringen af (26) die hij bij plechtige eed zo dikwijls als nodig op dezelfde wijze wilde herhalen.

In juli 1790 te 9 uur 's morgens was hij getuige geweest van een volksverzameling aan de kerk, waar Bernard COLLARD de genaamden Hendrik ZENEBERG, Jacobus PREVENEERS en de verklaarde: naast de toren ter zijde heeft geroepen, om hen op te stoken de weiden van SWEERTS, SCHEPERS (27), BEECKMANS, Graaf DURAS, Jan STOCKMANS (28) en J. DUMONT (29) te gaan afmaaien (saboteren), daad waarmede Not. VAN AUTGAERDEN volkomen instemde en dan ook door enkele van zijn aanhangers werd uitgevoerd.

(18) J. B. HUBENS * 1736 + 1800 x 1760 Cath. PUTZEYS * 1734 + 1805 woonden te Rommorsom.

(19) Zie Familie-archief VAN NERUM (inventaris n° 118)

(20) Oom der gebroeders VAN NERUM en vader van Deken Joannes SWEERTS

(21) Waaronder: Graaf Jacques d'OUTREMONT, Sieur Jacobus VAN NERUM, Not. J. B. HUBENS enz..

(22) Gematigde volgeling van VAN AUTGAERDEN. Was x1792 met Anna Dorothea DOTREMONT (zuster van Jacobus DOTREMONT x Elisabeth SWEERTS - zie voetnoot 7).

(23) RA-SGL/Hoeg. Reg. 1021 f° 731 en 940 - Akten van 3. 2. 1792 en 23. 7. 1793 en Reg. 1022 f° 155-Akte van 20. 2. 1794.

(24) Zie Familieschoon art. 176

(25) Zie voetnoot 6

(26) Bewaard in Familie-archief VAN NERUM - inventaris nr 119 en 120

(27) Oud meier uit de Regentie. Was de schoonbroeder uit het 1e huwelijk van SWEERTS en de kleinkoosijn der gebroeders V. Nerum (zie blz. 80)

(28) Hevig aanhanger van Van Autgaerden, die achteraf tegen hen in de oppositie optrad.

(29) Dit was Jean Bt. Dumont (x1779 Albertina Nijs) uit Houtem, schoonnouders van Jean Bt. Van Nerum (zie Stb. IV/11). Liet zich op 7 sept. 1789 van de lijst en schrappen,

Enkele tijd later rond half een in de nacht keerde verklaarder met VAN AUTGAERDEN huiswaarts en het gesprek kwam op het afmaaien van voornoemde weiden. Daarop verklaarde de Notaris dat het een goede zaak was maar voegde er dadelijk op voorzichtige wijze bij dat hij er niets van afwist. Hij had uitdrukkelijk aan verklaarder verzocht met niemand over het geval te spreken, zoniet zou dit argument al het begane werk kunnen vernietigen. Hierdoor had VAN AUTGAERDEN echter zijn eigen fouten bekend.

En ten slotte verklaarde Jean Bt. TAVERNIERS ook nog, dat Not. VAN AUTGAERDEN enkele tijd voordien uit de kerk komende, zich met luide stem tot het volk had gericht "Vreest niet gemeyntenaeren, zijt mij maer stantvastig, wij zijn van sin de geheele regering te niet te doen en alles te vernietigen, gelyck te Luyck gedaen geweest is"; waaruit zijn ware bedoelingen ten volle bleken.

Op 29 augustus 1792 legde Jean Bt. TAVERNIERS ook nog op verzoek van Nicolaes BRIEVEN, voor dezelfde Notaris en getuigen, de ophefmakende verklaring af, dat de slotenmaker Ant. SAELMAECKERS ter hoogte van het huis van Francis VAN DEN BEMPT, een schot heeft gekregen waarvan hij overleden was, terwijl er op de Beek aan het huis van Jons LINTERMANS zaliger, tussen de aanhangers van VAN AUTGAERDEN, een komplot gesmeed werd, om de huizen van Nicolaes BRIEVEN, genaamd "de gense Capelle, alwaar de vloggen verketen" en van de Heer R. J. LINTERMANS (30), die dag nog ten gronde af te breken, alleen omdat zij de Regentie waren trouw gebleven.

En terwijl de Fransen en Oostenrijkers onderling ons land bestreden, stuurde de Bisschop van Luik in juni 1793 een afvaardiging naar Hoegaarden, om er de toestand te onderzoeken. Door al deze verklaringen was de delegatie de Regentie gunstig gezind en zou aan de Luikse overheid een scherpe aanklacht tegen de onruststokers indienen. Maar Dorothea VAN NERUM dreef haar werk verder en zou weldra haar ganse familie te been krijgen om VAN AUTGAERDEN te ontmaskeren.

Op 19 juni 1793 verschenen Jacobus en Jan Machiel SMETS (31) ten huize van eersaeme Franciscus VAN NERUM (32), waar zij voor Not. J. R. HENNIN en in 't bijzijn der getuigen Dr. Henricus VAN NERUM en Henri VAN NERUM (33), op verzoek der wethouders en regenten van Hoegaarden, een zware verklaring (34) aflegden tegen Hendrik ZENEBERG, een der vurigste volgelingen van VAN AUTGAERDEN.

's Morgens van de zelfde dag waren zij in de herberg "St Nicolaes" bij Sr. VALCKENBORGH (35) geweest en hadden er verschillende gemeentenaren verzameld gezien waaronder, Hendrik ZENEBERG, die met kracht uitriep, dat hij elkeen uit de bende (opstandelingen) die hun burgemeester (VAN AUTGAERDEN) zou afvallig worden, "raebraecken, ophangen ende bogodt doodt slaegen zou" en nog andere dergelijke uitlatingen. Dit bewees dat hun aantal volgelingen duchtig begon te slinken.

H. VAN AUTGAERDEN wordt als Frans agent ontmaskerd :

De meest sensationele onthulling werd echter afgelegd door Petrus VRANCKX (36) op 20 oktober 1793 in het huis van Nicolaes BRIEVEN voor Not. J. R. HENNIN en de getuigen Dr. Henricus VAN NERUM en voornoemde Nicolaes BRIEVEN, op verzoek van de Meier van Hoegaarden (37). Hij verklaarde zich samen met Piro WERY in de avond van zondag 6 september 1793, aan de grote Brug in de herberg van de Scheper te bevinden, waar zij Not. VAN AUTGAERDEN ontmoetten, die met zijn aanhangers een "conferentie" hield waarin de Fransøter sprake kwamen.

De Notaris gaf aan zijn volgelingen de verzekering dat de Franse troepen rond Allerheiligen zouden te Hoegaarden zijn, zoniet mocht de duivel zijn ziel hebben.

Deze stoute taal bewees wel dat hij een goede voorlichting had inzake de franse vooruitgang.

(vervolgt)

(30) Oud-schepen. Hij x 1766 Clara HOEBANCX, schoonouders van Anna Barbara VAN NERUM (Stb. IV/13).

(31) zie voetnota 11

(32) Oom van Dorothea VAN NERUM. Hij x 1766 Cath. LOWET (zie Familieschoon art. 156).

(33) Kozijn van Dorothea VAN NERUM. Hij was de zoon van Franciscus x Cath. LOWET en x 1795 met Marie GROETAERS (zie Stb. IV/14).

(34) Familie-archief VAN NERUM - inventaris nr 122.

(35) zie voetnota 14

(36) zie voetnota 13

(37) De akte van deze verklaring berust in ons familie-archief onder inventaris nr 123.

Maandelijks uitgave n° 41 der oogstmaand (Aug) 1963.

FAMILIESCHOON

GENEALOGISCH - EN BIOGRAFISCH FAMILIETIJDSCRIFT
VAN HET OUDE HOEGAARDSE GESLACHT VAN NERUM

FAMILIE -UITGAVE : VAN NERUM ; MAQUISSTRAAT, 44 EVERE

ART. 189 : Stb. IV/3 Dorothea VAN NERUM x Ant. SWEERTS xx Ph. de ZANGRE.
VAN AUTGAERDEN wordt als Frans agent ontmaskerd (vervolg van art. 188).

Maar WERY, gekrenkt door deze woorden riep woedend uit :

"Ich wilde dat den duyvel den laesten fransman ende den laesten franschgesinden weghpachde ende dat den laesten opgehangen waere." elke twist te vermijden verlieten zij daarop de herberg en begaven zich naar een andere, maar drie mannen van VAN AUTGAERDEN volgden hen op de hielen. Onder deze mannen bevond zich Renier DELVILLE, die uitschreeuwde dat de fransen wel snel zouden komen, waarop VRANCKX antwoordde dat hij niet zo zeer naar de fransen moest verlangen, want dat hij een paard gestolen had en zeker door de fransen zou opgehangen worden.

Uit deze akte blijkt hoe hoog de hartstochten opslaaiden en hoe hevig de blauwen (de republikeinen) en witten (de monarchisten) elkaar bekwamen. En ook krijgen wij uit deze akte een klaar beeld van de vele vagebonden en dieven die VAN AUTGAERDEN tussen zijn aanhangers telde en wiens grootste verlangen er in bestond, hun wraak te koelen dopen die zich de "witten" noemden.

Doch uit dezelfde akte werd ook vernomen, dat Jacobus VAN NERUM (1) op de vergadering in de herberg van de Scheper tegenwoordig was, en zulks tot grote verwondering der verklaarders, die in de onwetendheid verkeerden dat VAN NERUM in dienst van Deken Kennes SWEERTS stond, om de bijeenkomsten van zijn schoonbroeder bij te wonen, ten einde op de hoogte te blijven der plannen en vooruitzichten van de opstandelingen.

Vaak werd Jacobus ^{die aanvankelijk wel een aanhanger was van Van Autgaerden,} als fransgezinde uitgescholden, maar daaraan stoorde hij zich bitter weinig, gezien zijn familie immers zijn ware bedoelingen kenden. Uit de memorieschriften blijkt overigens dat hij VAN AUTGAERDEN als frans agent ontmaskerde, door aan SWEERTS het afschrift te bezorgen van een manifest van Generaal DUMOURIEZ en door zijn schoonbroeder in 't bezit gehouden. Dit schrijft schonk aan de Regentie de overtuiging, dat VAN AUTGAERDEN niet alleenlijk de gemeentepolitiek bestreed, maar in feite een frans agent was, die te Hoegaarden en elders wellicht, de revolutie en de komst der franse troepen voorbereide, waarvoor hij misschien betaald werd.

Het manifest, getekend door Generaal DUMOURIEZ, was op 9 november 1792 aan het Belgisch volk gericht, om de gemoederen te kalmeren in afwachting der officiële bekendmaking van de vooruitgang der franse legers in België (2). Hieronder volgt de oorspronkelijke inhoud van het fameuze schrift :

"Brave Nation Belge, vous avez levé avant nous l'Etandard de la Liberté, mais trompée par ceux de vos concitoyens, en qui vous aviez placé votre confiance, abusée par les perfides insinuations des cours auxquelles vous vous étiez adressée, ou qui s'étaient mêlées dans vos affaires uniquement pour vous agiter, pour embarasser vos despotes et pour vous livrer ensuite à sa vengeance Victime de la Politique insidieuse et cruelle de toutes les cours de l'Europe, et particulièrement de celle de la France, qui regardait votre Liberté, comme le dernier coup porté au Despotisme qu'elle voulait rétablir sur nous, non seulement vous n'avez reçu aucun secours des français, vos voisins, mais vous avez été abandonnée et trahie par les français mêmes, lors qu'ils sont rentrés dans vos provinces.

Il fallait que la France eut triomphé du despotisme en abattant la Royauté, il fallait qu'elle établisse la république, elle eut triomphé ses satellites des despotes et que leurs nombreuses armes fussent venues les fonder devant les Légions des hommes Libres et qu'eux mêmes les poursuivissent jusque dans leur propre territoire, pour que vous puissiez prendre une entière confiance dans la république française et dans les armées qu'elle envoie à votre secours.

Nous entrons incessamment sur votre territoire, nous y entrons pour vous aider à planter l'arbre de la Liberté, sans nous mêler de rien, de la constitution que vous voudrez adapter. Pourvu que vous établissiez la souveraineté du peuple et que vous renonciez à vivre sous les despotes quelconques, nous serons vos frères, vos amis et vos soutiens, nous respecterons vos propriétés et vos loix, la plus exacte discipline régnera dans les armées françaises.

(1) Oom van Dorothea VAN NERUM en in 1768 gehuwd met Cath. VAN AUTGAERDEN (zie art. 121).

(2) Het manifest werd teruggevonden bij de nakomelingen van Not. VAN AUTGAERDEN, terwijl het afschrift berust in het familiearchief VAN NERUM, onder n° 121.

Nous entrons dans vos Provinces, pour y poursuivre les barbares autrichiens, qui ont commis dans le département du Nord, les ruces les plus atroces. Nos justes armes seront très sévères contre ces indignes soldats du despotisme. Vous avez aussi des injures, des violences et des crimes à venger. Joignez-vous à nous, pour que nous ne confondions pas les Belges (hier-door worden de blauwen en fransgezinden bedoeld) avec les allemand (de witten en oostenrijksgezinden), dans le cas, ou par aparence vous les laisseriez maitres de vos villes, que nousserions obligé de bombardier et de bruler pour détruire cette horde barbare, qu'il nous est facile de chasser à jamais, si vous joignez vos armes aux nôtres.

Belges, nous ~~sommes~~ freres, notre cause est la même, vous avez donné assez de preuve de votre impatience pour le joug, pour que nous ayons à craindre d'être obligés de vous traiter en ennemis."

(get) Le Général DUMOURIEZ (3)

Dit manifest vergt geen nader kommentaar. Het was uitsluitend gericht tegen de oude overheid, bevoorrechtigde standen, adel en clerus en hield tal van ophitsende woorden en valse beloften in. En aan zulk volk had VAN AUTGAERDEN zich verhuurd. Het kompromiterend schrift gaf samen met de andere ophefmakende verklaringen der gemeentenaren de doorslag. Al het bewijsmateriaal werd naar Luik gestuurd, waar op 5 april 1794 de uiteindelijke beslissing viel. De oude Regentie behaalde de overwinning, die in haar vroegere vorm van 1768 terug moest ingesteld worden, wijl VAN AUTGAERDEN en allen die bij de onlusten waren betrokken geweest, voor een privaatraad zouden gedaagd worden.

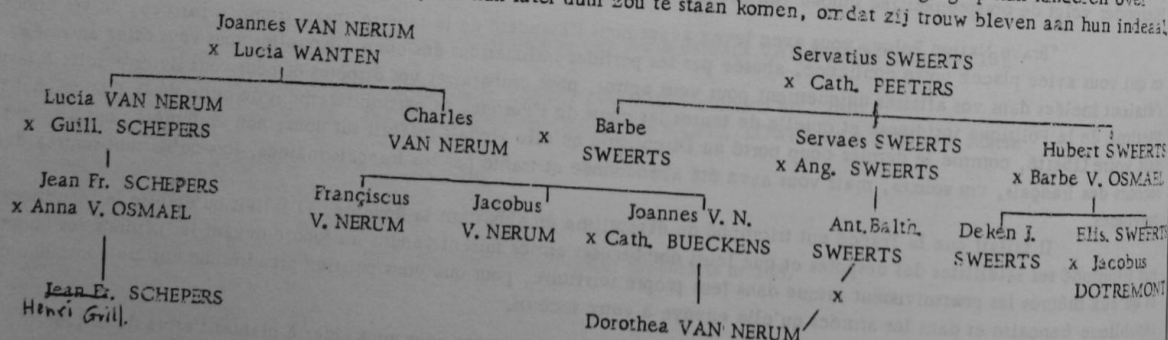
Het voormalige Schepencollege met SWEERTS aan kop, maakte zich reeds klaar, om terug zoals voorheen vol te zetelen en de zege te vieren, waarin Dorothea en haar familie een groot aandeel hadden.

1. Onder het franse juk (4)

Helaas op het ogenblik dat alles weer goed scheen te komen, bezetten de fransen onze gewesten en schaften de Regentie af, die door een nieuwe bewindsploeg werd vervangen. Deze was samengesteld uit mannen die de revolutionaire gedachten deelden, waardoor voorgoed een einde werd gesteld aan het oude regiem en de macht der schepenfamilies, wiens ster begon te verbleken.

Het franse schrikbewind ving aan en vele bezittingen der rijke families werden als "zwart goed" verbeurd verklaard. In 1796 werd VAN AUTGAERDEN officieel tot eerste nationaal agent uitgeroepen, terwijl tot de gemeenteraad behoorden; P. HANSET, P. G. VANDENSCHILDE, NIJS, BERWOUTS, VRANCKX, G. HENNESSE, G. MAINSART, F. HAMELS, P. JOCHMANS, L. SMEESTERS en C. VAN HAGENDOREN, met als secretaris J. B. HUBENS.

Maar de vele misnoegdheden en inbreuken op de oude tradities en alles wat voor het volk heilig was, gaven aanleiding tot verzet en deden in 't geheel een samenzwering ontstaan, gericht tegen de Fransen en hun aanhangers. De hoofden van deze conspiratie, die ons uit de nagelaten schriften bekend zijn, waren Deken Joannes SWEERTS, Ant. Balth. SWEERTS, de gebroeders VAN NERUM, Jacobus DOTREMONT en Jean François SCHEPERS. Doch zoals uit onderstaande schets blijkt, waren dit allen nauwe verwanten, zodat de samenzwering in feite een familieconspiratie was, door de geslachten SWEERTS en VAN NERUM geleid. Tijdens de ganse besloten tijd gingen zij tot allerlei verzetsdaden over en steunden al wie zich tegen het nieuwe regiem keerde. Het is vanzelfsprekend dat deze zo diep getroffen families, die wegens de franse revolutie alles hadden verloren, uit verbittering hevige oostenrijksgezinden werden en een grote haat koesterden tegenover al wat frans was. Deze haat ging op hun kinderen over en zou lange tijd ingeankerd blijven, als een kwaal, die hun later duur zou te staan komen, omdat zij trouw bleven aan hun ideaal.

- (3) Frans generaal, geboren te Cambrai in 1733. Overwinnaar te VALMY en JEMMAPES en veroveraar van ons land in 1794. Hij werd echter door de Conventie uit zijn bevel ontheven en liep naar de Engelsen over. Stierf in 1824 (zie "Recht Vooruit" art. 25)
- (4) Zie Familieschoon - art. 147 en 150.

Nous entrons dans vos Provinces, pour y poursuivre les barbares autrichiens, qui ont commis dans le département du Nord, les rudes les plus atroces. Nos justes armes seront très sévères contre ces indignes soldats du despotisme. Vous avez aussi des injures, des violences et des crimes à venger. Joignez-vous à nous, pour que nous ne confondions pas les Belges (hier-door worden de blauwen en fransgezinden bedoeld) avec les allemand (de witten en oostenrijksgezinden), dans le cas, ou par apparence vous les laisseriez maitres de vos villes, que nous serions obligé de bombarder et de bruler pour détruire cette horde barbare, qu'il nous est facile de chasser à jamais, si vous joignez vos armes aux nôtres.

Belges, nous ~~sommes~~ freres, notre cause est la même, vous avez donné assez de preuve de votre impatience pour le joug, pour que nous ayons à craindre d'être obligés de vous traiter en ennemis."

(get) Le Général DUMOURIEZ (3)

Dit manifest vergt geen nader kommentaar. Het was uitsluitend gericht tegen de oude overheid, bevoorrechtigde standen, adel en clerus en hield tal van ophitsende woorden en valse beloften in. En aan zulk ~~woik~~ had VAN AUTGAERDEN zich verhuurd.

Het kompromiterend schrift gaf samen met de andere ophefmakende verklaringen der gemeentenaren de doorslag. Al het bewijsmateriaal werd naar Luik gestuurd, waar op 5 april 1794 de uiteindelijke beslissing viel. De oude Regentie behaalde de overwinning, die in haar vroegere vorm van 1788 terug moest ingesteld worden, wijl VAN AUTGAERDEN en allen die bij de onlusten waren betrokken geweest, voor een privaatraad zouden gedaagd worden.

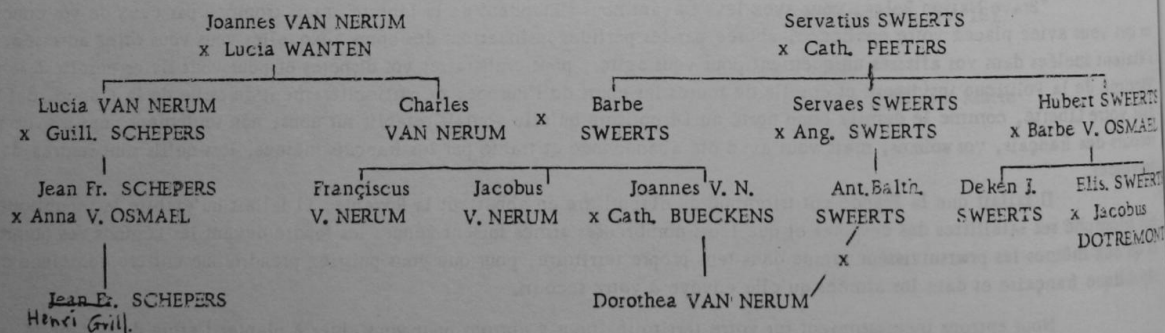
Het voormalige Schepencollege met SWEERTS aan kop, maakte zich reeds klaar, om terug zoals voorheen vol te zetelen en de zege te vieren, waarin Dorothea en haar familie een groot aandeel hadden.

L. Onder het franse iuk (4)

Helaas op het ogenblik dat alles weer goed scheen te komen, bezetten de fransen onze gewesten en schaften de Regentie af, die door een nieuwe bewindsploeg werd vervangen. Deze was samengesteld uit mannen die de revolutionaire gedachten deelden, waardoor voorgoed een einde werd gesteld aan het oude regiem en de macht der schepenfamilies, wiens ster begon te verbleken.

Het franse schrikbewind ving aan en vele bezittingen der rijke families werden als "zwart goed" verbeurd verklaard. In 1796 werd VAN AUTGAERDEN officieel tot eerste nationaal agent uitgeroepen, terwijl tot de gemeenteraad behoorden; P. HANSET, P. G. VANDENSCHILDE, NIJS, BERWOUTS, VRANCKX, G. HENNESSE, G. MAINSART, F. HAMELS, P. JOCHMANS, L. SMEESTERS en C. VAN HAGENDOREN, met als secretaris J. B. HUBENS.

Maar de vele misnoegdheden en inbreuken op de oude tradities en alles wat voor het volk heilig was, gaven aanleiding tot verzet en deden in 't geheel een samenzwering ontstaan, gericht tegen de Fransen en hun aanhangers. De hoofden van deze conspiratie, die ons uit de nagelaten schriften bekend zijn, waren Deken Joannes SWEERTS, Ant. Baltn. SWEERTS, de gebroeders VAN NERUM, Jacobus DOTREMONT en ~~Jean François~~ SCHEPERS. Doch zoals uit onderstaande schets blijkt, waren dit allen nauwe verwanten, zodat de samenzwering in feite een familieconspiratie was, door de geslachten SWEERTS en VAN NERUM geleid. Tijdens de ganse besloten tijd gingen zij tot allerlei verzetsdaden over en steunden al wie zich tegen het nieuwe regiem keerde. Het is vanzelfsprekend dat deze zo diep getroffen families, die wegens de franse revolutie alles hadden verloren, uit verbittering hevige oostenrijksgezinden werden en een grote haat koesterden tegenover al wat frans was. Deze haat ging op hun kinderen over en zou lange tijd ingeankerd blijven, als een kwaal, die hun later duur zou te staan komen, omdat zij trouw bleven aan hun intezak.

- (3) Frans generaal, geboren te Cambrai in 1739. Overwinnaar te VALMY en JEMMAPES en veroveraar van ons land in 1794. Hij werd echter door de Conventie uit zijn bevel ontheven en liep naar de Engelsen over. Stierf in 1824 (zie "Recht Vooruit" art. 25)
- (4) Zie Familieschoon - art. 147 en 150.

- Note : - Deken JSWEERTS was de schoonbroeder van DOTREMONT en de kozijn van Ant. SWEERTS, SCHEPERS en de gebroeders VAN NERUM.
- Ant. SWEERTS was de schoonzoon van Joannes VAN NERUM, de kozijn van Jacobus en Franciscus VAN NERUM en de aangetrouwde kozijn van DOTREMONT.
 - de gebroeders VAN NERUM waren kleinkozijns met SCHEPERS en aangetrouwd kozijn met DOTREMONT.
 - DOTREMONT was langs VAN ORSMAEL rechtstreeks kozijn met SCHEPERS.
 - SCHEPERS was de schoonbroeder van Ant. SWEERTS uit diens eerste huwelijk.

I. SWEERTS gaat rentenieren :

Nadat Ant. Balib. SWEERTS in 1794 uit zijn secretaris en schepen ambt was ontheven en voor niets ter wereld met de nieuwe overheid wilde samenwerken, bleef hem niets anders over dan zich op zijn hoeve terug te trekken en te rentenieren. Zo stond hij aangegeven in de volkstelling van 1796. Als dienstpersoneel had hij een knecht en een meid, namelijk de 25 jarige Antoine SCHOOLMEESTERS en de 30 jarige Cath. BOOTS.

Uit de notariële akten vernemen we dat hij op 29.4.1779 in zijn huwelijk staat met Maria Lucia SCHEPERS, een testament had opgemaakt voor Notaris R. J. LINTERMANS. Maar gezien zijn vrouw ondertussen overleden was had hij dit testament op 24 september 1793 laten intrekken en herroepen. Deze revocatie akte (5) geschiedde ten huize van zijn schoonvader Joannes VAN NERUM in de Nieuwstraat, voor Not. J. R. HENNIN en in 't bijzijn der getuigen Ant. BRIES en Anna Maria VERVOERS.

Als rentenier bemoeide hij zich hoofdzakelijk met het beheer van zijn eigendommen en kende opnieuw een rustiger leven, ondanks de troebele jaren der franse overheersing en de te vervullen taken bij de conspiratie. Zo zien wij dat hij samen met zijn vrouw Dorothea VAN NERUM, op 20 december 1797 voor de som van 300 gulden Brabants courant geld, een dagmaal erf land verkocht aan Joannes VANDERMOLLEN uit Houtem (6), weduwnaar van Ida JANSSENS. Het stuk land was gelegen aan de Oepelhage bij 't Houtembos ; regt. Anthoen BRIES, de Abdi van Vottem en Lamb. LEBEGGE. Wat uit deze akte (7) echter opvallend is, is het feit dat SWEERTS de verklaring als volgt begon : "Wij ondergeschreven Antonius SWEERTS, hier voorts Secretaris van Hoegaarden....." Daaruit blijkt voldoende hoezeer hij aan dit ambt gehecht was.

En ten slotte staat in de familienotas nog het volgende vermeld : "Pendant la révolution française le cousin SWEERTS gérât ses affaires et liquidait d'amples documents dans le puits de sa ferme, afin d'éviter d'autres embarras avec ses adversaires". Behouden zich tussen deze documenten, nog gemeente-archieven, familieschriften en wapenschilden, allen zaken die door het nieuw regiem als "tekens van aristocratie" werden beschouwd.

In 1804 overleed Not. Jean Bt. VAN AUTGAERDEN, de grote tegenstrever van SWEERTS en de ziel van de opstand te Hoegaarden. Met hem nam de "Besloten Tijd" ook een einde en keerde de rust weer. Maar toen was Ant. SWEERTS 62 jaar geworden en geknakt onder het leed hem aangedaan, voelde hij zich te oud geworden, om opnieuw aan politiek te doen. Bovendien waren de Fransen nog steeds heer en meester in ons land, zodat hij zijn principes getrouw bleef en zijn rustig renteniersleven verder zette, aan de zijde van zijn vrouw, die hem in zijn strijd steeds zo krachtig had bijgestaan.

Op 20 november 1808 te 8 uur 's avonds overleed Ant. Balib. SWEERTS in de ouderdom van 66 jaar. Hij werd afgedragen door zijn schoonbroeder Jean VAN NERUM (8) en de 42 jarige gebuur landbouwer Guill. DE COSTER (9). De laatste secretaris der Regentie werd onder grote volkstoeloop ten grave gedragen, want niet alleen de bevriende families en vroegere medewerkers, maar ook tal van nieuwsgierigen zullen de uitvaart wel hebben bijgewoond, van de man die eens de beruchte opstandelingen heeft durven trotseren.

In 1801 zou ook Jacques VANDERMOLLEN (29j) er als knecht werken (R 5)

K. Dorothea wordt de 1ste dame van Hoegaarden.

Dorothea VAN NERUM schijnt het vruchtgebruik van de oude hoeve SWEERTS op de Houtmarkt te hebben bekomen en bleef er dus als weduwe wonen. Rond hetzelfde tijdstip werd haar broeder Dr. Henricus VAN NERUM (10) tot Burgemeester van Hoegaarden verkozen, zodat na een onderbreking van 14 jaar, de familie VAN NERUM terug op het voorplan trad. Hierdoor kwam zij later in contact met de toenmalige 32 jarige gemeentesecretaris Joseph Philippe de ZANGRE, die te Lummen woonde.

Ofschoon hij 14 jaar jonger was dan Dorothea, onderhielden zij vanaf 1809 intieme betrekkingen, die weldra aanleiding gaven tot een echtverbintenis. Op 16 januari 1810 sloten zij te Brussel bij Not. STINGHAMBER hun huwelijkskontraat af en trouwden te Hoegaarden op 31 januari van hetzelfde jaar.

(5) Bewaard in Fam. archief VAN NERUM, inventaris n° 127.

(6) 1756 zoon van Nicolaas x Margr. DUMONT uit de Refuge der 11 duizend maagden. Hij was de broeder van Bernard VANDERMOLLEN die eveneens als schepen tot de oude Regentie van 1789 had behoord.

(7) Bewaard in Fam. arch. VAN NERUM, inventaris n° 128.

(8) Zie stb. IV/4 jongste broeder van Dorothea. Hij x met Elisabeth SWEERTS, (nicht van Deken SWEERTS).

(9) Overlijdingsregister Hoeg. 1808, akte n° 33.

(10) Zie Familieschoon - art. 176.

Door dit huwelijk verhoogde ten eerste het aanzien der familie VAN NERUM, want nu telde zij niet alleenlijk een burgemeester, maar ook de volksgeliefde secretaris ^{was} met een nakomeling uit dit geslacht getrouwd, zodat zij andermaal de voornaamste sleutelposities uit het gemeentebestuur in handen hielden. Men zou wel gendegd zijn te denken dat zij er op politiek gebied, nooit zo sterk hadden voorgestaan.

Einde 1812 bij de herkiezing van de nieuwe burgemeester, stond Henricus VAN NERUM zijn plaats aan zijn schoonbroeder af en werd Ph. de ZANGRE met grote meerderheid van stemmen gekozen. Bovendien was hij ook nog lid der Provinciale Landbouwcommissie van Brabant en opziener der Wegen van het Kanton Tienen, waardoor hij een zeer voornaam persoon te Hoegaarden was geworden.

Nooit heeft Dorothea de nederlaag en schande kunnen dulden, door de "blauwen" aan haar vader en eerste echtgenoot aangedaan, maar nu was het haar beurt om te triomferen, op hen die eens het plan hadden gekoesterd, haar familie te weren. Zij was de vrouw van de nieuwe burgemeester geworden, wijs ook haar broeder dit ambt gedurende 4 jaar had waargenomen. En opnieuw heerste er politiek leen rondom de hoeve op de Houtmarkt, waar Dorothea als eerste dame van Hoegaarden werd begroet. Zij had na jarenlange strijd haar levensdoel bereikt; de naam van haar geslacht was in eer hersteld.

Wanneer in oktober 1813 Napoleon bij Leipzig verslagen werd en de Franse troepen door de Pruisen uit België werden gejaagd, ging er een algemene zucht van verlichting op. Te Hoegaarden werden de enkele overgebleven fransgezinden uit het dorp verdreven en lieten de "witten" ten teken van vreugde ingevolge de overwinning, hun huizen wit kalken. Zulks was ook het geval op de Houtmarkt, waar Dorothea een vreugdevuur ontstak. "Après la fuite des français les révolutionnaires furent chassés du village et les maisons des monarchistes blanchies en chaux, tandis que la cousine Dorothee allumait un feu de joie devant sa ferme blanche, comme signe de réjouissance."

Helaas, niet lang heeft zij van deze vreugdevolle overwinning mogen genieten, want een paar maanden later, namelijk op 14 februari 1814 te 10 uur 's morgens, overleed zij in haar huis aan de kerk in de ouderdom van 50 jaar (11). Haar overlijden werd aangegeven door haar echtgenoot en door een gebuur, de 45 jarige schrijnwerker Henri SCHOOLMEESTERS.

L. Het burgemeesterschap van Ph. de ZANGRE.

Na de dood van zijn vrouw bleef de ZANGRE, ofschoon hij pas 36 jaar oud was, weduwnaar en schonk zich volledig met hart en ziel aan zijn burgemeesterschap. De overgrote meerderheid der bevolking was blij van de Fransen verlost te zijn, maar steeds bleef er een klein van Fransgezinden bestaan, die in de oppositie stonden. Anderzijds was het maatschappelijk leven nog gans ontreederd, door de woelige jaren die pas een einde hadden genomen. Maar de volksgeliefde burgemeester Ph. de ZANGRE, zou onder het Hollands bewind van 1813 tot 1830, de orde en vrede weten te herstellen en de gemeente wijselijk en goed besturen.

In 1813 bij de aanvang van zijn functie brak in de kerktoeren een begin van brand uit, veroorzaakt door het inslaan van de bliksem. Pastoor Jacobus SWEERTS (12) riep de hulp in van de burgemeester en 14 dagen later was alle schade hersteld. Rond dezelfde tijd woedde te Nerm een hevige brand waardoor een zestal huizen in as en puin werden gelegd. En weer was het Ph. de ZANGRE die het nodige deed om de daklozen te helpen.

In 1815 na de slag van Waterloo richtte hij op het gemeentehuis een tentoonstelling in van voorwerpen afkomstig van het slagveld, meegebracht door zijn schoonbroeder Dr. Henricus VAN NERUM en Apotheker P. EVRARD (13). In 1817 verleende hij krachtige steun aan de families SWEERTS en VAN NERUM, om de oude beursstichting van Deken H. PEETERS die door de Fransen was aangeslagen, terug in voege te brengen ten voordele der rechthebbenden (14).

In 1820 kwam echter zijn grootste werk, toen hij het kloosterpensionaat van Overlaar hijs tot stand komen. Deze gebeurtenis vergt nadere uitleg.

(vervolgt)

(11) Overlijdingsreg. Hoegaarden 1814; akte 19.

(12) Broeder van Elisabeth SWEERTS (x Jean Henri VAN NERUM) Zie Stb. IV/4

(13) Zie Familieschoon; art. 177.

(14) Zie Familieschoon; art. 153.

ART. 190 : BEBOUWDE EIGENDOMMEN VAN Jacobus VAN NERUM.

De herberg " 't nieuw huys".

1° Romeinse afspanning :

Het derde en laatste bebouwd eigendom van onze voorvader Jacobus VAN NERUM uit Hoegaarden was "t nieuw huys". Deze woning is wellicht het enig erfelijk bezit der voorouders, dat van in de 18e eeuw steeds in handen van onze familie is gebleven en hedennog aan haar toebehoort. Gelegen op de hoek van de Tienestraat en Ernest Ourystraat (1) werd dit huis door Alph. WAUTERS in zijn "Géographie et Histoire des Communes Belges, Canton de Tirlemont, Village de Hougaerde, p. 5" vermeld als "la Maison Neuve, cabaret au coude formé par la route de Jodoigne". De huidige bezitter ervan is onze Ouderdomsdeken Julien VAN NERUM, die het van zijn vader heeft geërfd.

De ouderdom van dit huis, of minstens van zijn grondvesten is lastig te achterhalen. Volgens mededelingen van Pastoor REDIG zaliger (2), die er opzoekingen heeft uitgevoerd, zou er reeds ten tijde van de Romeinen een soort van afspanning hebben gestaan, die naar de Tommen leidde. Bij nadere ontleding hiervan zien we dat een zijvertakking van de heirbaan die over Tienen liep, dwars door Hoegaarden kwam in de richting van Nijvel, via St Remigius-Geest, Melen, Opprebais, Chaumont, enz. Deze "diverticulum" (aftrakingsbaan) schijnt de Tienestraat en de Tommestraat te hebben gevolgd, vlak voorbij de Tommen van Elst (mmbae de Elst XIIIe - de cluys beneden de tommen). En vermits deze baan rechtstreekse aansluiting gaf met de grote heirbaan Keulen-Boulogne, is het niet uitgesloten dat legioensoldaten de afspanning te Hoegaarden als pleisterplaats hebben gebruikt (3).

Op deze hoogte werd hij bovendien doorneden door de belangrijke weg komende van Heilissen, gelegen op de baan Tienen-Hoel en lopend over Outgaarden langs de Ourystraat, Doelstraat en Putzeysstraat, verder op naar Sluizen, om verbinding te geven met de heirbaan Tienen-Waver. Deze voorname weg droeg vroeger de naam "Crüyswech", "Oude Baen", Koninklijke wech" of gewoon "Heirbaen" (4). Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist op dat kruispunt een afspanning zou gestaan hebben, waar soldaten, reizigers en paarden, zich konden verfrissen. En zo men de beweringen van Pastoor REDIG mag geloven, zou daar op die plaats het eerste en oudste huis van Hoegaarden hebben gestaan, dat in stenen werd gebouwd.

De enige bewijsstukken hiervan zijn voorwerpen en munten van Romeinse afkomst, rond 1881 ter plaatse gevonden, bij opgravingen uitgevoerd door de toenmalige bezitter Hubert VAN NERUM (5) en voornoemde Pastoor. De voorwerpen, waaronder blinkende sierraden, en ceramiekstenen, werden aan de Pastoor geschonken, terwijl slechts twee munten in handen der familie zijn bewaard gebleven, namelijk een Faustina - Augusta (138-161) en een Septianus - Severus (193-211). Het werkelijk bestaan van dergelijke afspanning uit die ver vervlogen tijden, blijft nochtans een raadsel wegens gebrek aan degelijk bewijsmateriaal, zodat wij ons alleen aan de beweringen van Past. REDIG kunnen houden.

2° Cabaret over den cruysblock :

Verder troffen we tussen de losse familienotas der gezusters VAN NERUM (6), een oude schets aan van een klein en laag huisje, met volgend onderschrift : "Anno 1582 cabaret over den cruysblock in die cuype". Papier, inkt en schrift dateren van rond 1600, terwijl het bewezen is dat het kruispunt van "sheerenstraete, tommestraete; en de wegh naer Thienen", inderdaad "cruyswegh" was en dat door de woorden "cruysblock in die cuype" de huidige hoeve CIPERS werd bedoeld, aan wiens overzijde het voornoemd cabarethuisje lag (7). Hierdoor bekomen wij vastere voet en hebben wij toch de zekerheid dat er reeds van in de 16e eeuw een herberg bestond.

Volgens een oud familieverhaal zou de hoeve CIPERS en het hoekhuis VAN NERUM, door één en dezelfde man zijn gebouwd (of herbouwd). Vermits de hoeve CIPERS tussen 1647 en 1657 gebouwd werd door Daniel BORMANS (8), durven wij vermoeden dat deze zelfde man de oude afspanning liet herbouwen en er de eigenaar van was. Hij woonde er immers recht over in de "cruysblock" waar hij brouwer en landbouwer was, zodat hij het overliggend huisje best kon gebruiken, gezien er op de andere hoeken nog lang geen huizen stonden.

Hoe deze woonst in het bezit van onze familie is gekomen, blijft insgelijks een raadsel, maar wij durven vermoeden dat na BORMANS, Bertel PEETERS (9) en dan diens dochter Cath. PEETERS (10) er in 't bezit van kwam, om uiteindelijk over te gaan op Barbe SWEERTS (11). Een meer eenvoudige hypothese is ; dat Charles VAN NERUM het huis tussen 1723 en 1747 heeft aangekocht, maar noch de ene noch de andere stelling kan bewezen worden, omdat er geen enkele akte van koop of overgang kon weergevonden worden.

(1) Voorheen Nieuwstraat en nog vroeger "sheerenstraete" of "cruyswech" genaamd.

(2) Pastoor te Hoeg. van 1880 tot 1896, die deze verklaringen via de inwoners van voornoemd huis heeft nagelaten.

(3) Topographie des Voies romaines van V. GAUCHEZ - T. II Voie XLV

(4) Geschiedenis van Hoeg. door VANDER VELPEN pr. blz. 12.

(5) *1848 + 1919, vader van onze Ouderdomsdeken.

(6) Leontine *1877 +1951 en Hélène *1878 +1952, zusters van de Ouderdomsdeken.

(7) Zie Familieschoon - art. 28

(8) Voorvader van onze Ere-deken Ambassadeur BORREMANS (zie blz. 197 en 198)

(9) x 1663 met Joÿne WANDEN PUTTE (weduwe van Daniel BORMANS)

(10) x 1700 met Servatius SWEERTS (brouwer en schepen)

(11) x 1723 met Charles VAN NERUM (brouwer en schepen)

Zoals uit de schriften blijkt, staat echter vast, dat Charles VAN NERUM er in 1747 eigenaar van was, want met het overtollig bouw materiaal van zijn nieuwe woonst op de Molenweg, liet hij de kleine 16e eeuwse afspanning op het kruispunt herstellen en tot hoeve en herberg omvormen (12). Zij werd gehouden door Servaes SWEERTS (13), wijs er alleen bier uit de brouwerij VAN NERUM werd getapt. Het gezin SWEERTS x GROETAERS schijnt er tot aan de Revolutie te hebben gewoond en is nog getuige geweest van de heksendansen en tielkenschacht, die zich aan bedoeld kruispunt verzamelden om in de nacht rond het dorp te trekken, terwijl deze oude volksverhalen ook nog gewagen van de duivels die aan de "cruyswegh" hun vergaderingen hielden (14).

3° De herberg "t nieuw huys".

Na de dood van Barbe SWEERTS (15) in 1778, werden de ouderlijke bezittingen onder de kinderen verdeeld en kwam Jacobus VAN NERUM in 't bezit van het huis op het kruispunt.
Rond 1785/87 werd de steenweg naar Altenaken hernieuwd, waardoor de oude 's heerenstraete herdoopt werd in "Nieuwstraat". Toen schijnt ook Jacobus de herberg te hebben laten restaureren, die ingevolge al deze hernieuwingen de naam van "t nieuw huys" kreeg. Vanaf dat ogenblik nam het huis zijn huidige vorm aan. De juiste datum hiervan is echter niet bekend, maar dit gebeurde in elk geval vóór de komst der Franzen.

In 1793 trouwde Anne Barbe VAN NERUM (16) met Jean Henri DEWAELEHEYS uit Overlaer, gemeenteontvanger te Hoegaarden; en gingen zich als herbergiers (aubergistes) in 't nieuw huys vestigen. Noteer dat Jacobus VAN NERUM brouwer was op de Vroente, zodat hij zijn dochter vermoedelijk in voornoemde herberg heeft geplaatst om er het bier uit zijn brouwerij te verkopen. Uit dit gezin werden ^{negen} ~~tien~~ kinderen geboren, die allen in 't nieuw huys het levenslicht zagen.

Het was een druk bezochte drankgelegenheid, waar tal van notariële akten afgesloten werden. Zo greep er o. a. in 1796 de zitting plaats tot regeling van het nalatenschap van Begijn Francisca VAN AUT GAERDEN (17) schoonzuster van Jacobus VAN NERUM.

Tijdens de "Besloten Tijd" der Revolutie werden in de laag gewelfde kelders van dit huis, in 't geheim huwelijken ingezegend door Deken Joannes SWEERTS, kozijn van Jacobus VAN NERUM. Zulks blijkt uit een oud overleveringsverhaal, dat de Deken op zekere dag in de kelder de zegen gaf aan jonggehuwden, toen de Franse gendarmen in de herberg stonden, om hem aan te houden. Alsdan zou de meid hem burgerkleren hebben verschaft, om langs achter te helpen ontsnappen. Uit de volkstelling van 1796 vernemen we dat het gezin DEWAELEHEYS - VAN NERUM, op dat ogenblik ibderdaad de 22 jarige Cath. RHENS als meid in dienst had (18).

In 1821 schonk Jacobus VAN NERUM "t nieuw huys" in voorafgaandelijke donatie aan zijn dochter Anne Barbe. Dit wordt gestaafd door het feit dat zij niet meer voorkwam in de akte van nalatenschap van haar ouders, opgemaakt in 1824 "ten huysse en herberghe genaemt het Nieuw huys", gestaen en gelegen te Hougaerden op de Nieuwstraat, gezien zij haar deel reeds bekomen had (19).

In 1831 bij de voorgeschreven gemeenteverkiezingen, laaiden de oude hartstochten weer op, politieke onlusten braken uit en overal heerste wanorde. Burgemeester de ZANGRE (20) moest ontslag nemen en samen met zijn grootste aanhangers Jean Bapt. VAN NERUM (21), Servais COENEGRAS (22) en Apotheker EVRARD (23) het dorp tijdelijk verlaten, omdat hun leven in gevaar verkeerde. Deze mannen hebben zich in de kelders van "t nieuw huys" verscholen alvorens in de nacht het dorp te verlaten (24).

(vervolgt)

(12) Zie Familieschoon - art. 183.

(13) * 1725 x 1749 met Josyne GROETAERS. Hij was de zoon van Henri en Agnes GOORTS en had als meter Cath. PEETERS (schoonmoeder van Charles VAN NERUM), terwijl Joannes en Franciscus VAN NERUM (zonen van Charles en Barbe SWEERTS) onderscheidelijk in 1756 en 1763 als peter optraden voor Marie Lucie en Anne Cath. (dochters van Servaes SWEERTS en Josyne GROETAERS). Uit dit alles blijkt andermaal de goede familiebetrekkingen tussen VAN NERUM en SWEERTS.

(14) Zie Familieschoon blz. 27.

(15) Sedert 1757 weduwe van Charles VAN NERUM

(16) * 1770 oudste dochter van Jacobus VAN NERUM

(17) Zie Familieschoon - art. 169 - Bewaard in Stb. Arch. VAN NERUM, inventaris n° 125.

(18) Rijksarchief SGL/Hoeg. reg. 4214.

(19) Zie Familieschoon art. 178 - Bewaard in Stb. arch. VAN NERUM, inventaris n° 133.

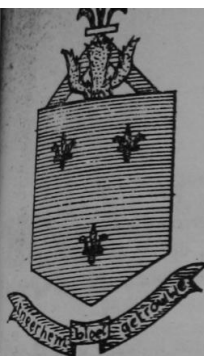
(20) x 1810 met Dorothea VAN NERUM (Stb. IV/3).

(21) Broeder van Anne Barbe VAN NERUM, Was x 1808 Albertine DUMONT (Stb. IV. 11).

(22) Brouwer * 1765 + 1847 x 1814 Marie Cath. MEUGENS.

(23) Schoonbroeder van Anne Barbe VAN NERUM, Was x 1806 met Maria Theresia VAN NERUM (Stb. IV/10).

(24) Zie "Mémoires" van Dr. J. Bt. VAN NERUM, blz. 4 en familieverhaal nagelaten door de latere bewoners van het Nieuw huys.

FAMILIESCHOON

GENEALOGISCH - EN BIOGRAFISCH FAMILIETIJDSCRIFT
VAN HET OUDE HOEGAARDSE GESLACHT VAN NERUM

FAMILIE -UITGAVE : VAN NERUM ; MAQUISSTRAAT, 44 EVERE

Maandelijkse uitgave nr 42 der herfstmaand (september) 1963.

ART. 191. : STB. IV/3 DOROTHEA VAN NERUM X ANT. SWEERTS XX PH. de ZANGRE.

Het burgemeesterschap van Ph. de ZANGRE (vervolg van art. 189).

Rond 1800 na de brutale kerkvervolgingen door de Franse revolutionairs heerste er inzake godsdienst en onderwijs nog de grootste ontredde. Alls was 't onderste boven gegooit, scholen en kerken bleven gesloten. Maar Eerw. Heer J. DELFOSSE (1) had ondertussen te Geldenaken enkele edelmoedige juffrouwen, die als kloosterzusters samenleefden, rond zich geschaard en met het onderwijs en de opvoeding der verwaarloosde volkskinderen belast.

Na vergeefse pogingen te Tienen met het doel er een orde op te richten, werd hij door Ph. de ZANGRE naar Hoegaarden geroepen, om er in het verlaten klooster van Overlaar een pensioonaat op te richten. De door de Fransen verjaagde Paters-Begaarden; Fr. VAN COLFLIET (2), Henri COENEGRAS (3), Fr. VAN ROELAERT en W. JANSSENS, hadden dit klooster immers teruggekocht, om er eens terug de Begaardenorde in te stellen, maar reeds lang hadden zij de onmogelijkheid hiervan ingezien, zodat het klooster onbewoond bleef.

Hiervan maakte Burgemeester de ZANGRE gebruik om als bemiddelaar op te treden bij de onderhandelingen, die vlot verliepen en met succes werden bekroond; want E. H. DELFOSSE mocht er zijn zuster-congregatie onderbrengen. In de familieschriften staat hiertrent vermeld: "le maire de ZANGRE fut le médiateur à la fondation du pensionnat d'Overlaar, dont les premières filles inscrites appartenaient à notre famille" (4).

Alsdan werd een pensioonaat opgericht en later ook een buitenschool voor de dorpskinderen bijgevoegd. In 1835 zou de orde officieel kerkelijk worden goedgekeurd onder de benaming van "Congregatie der Zusters van de Vereniging van het H. Hart". De gebouwen werden vergroot en nieuwe onderwijssekties ingericht. De meeste meisjes uit onze familie kregen er hun opvoeding, Elisabeth VAN NERUM (5) er vermoedelijk het eerst werd ingeschreven.

In 1827 ondernam Ph. de ZANGRE een ander groot werk. Hij ontwierp namelijk de plannen voor een nieuw gemeentehuis, doch de oppositie zou de aanvang der werken verdagen, zodat de voltooiing pas in 1832 onder zijn opvolger plaats greep.

(1) Geboren te Gouy (Henegouwen) op 29. 10. 1769.

(2) Gewezen Prior der Begaarden te Overlaar. Was eerst een aanhanger van de revolutionaire leider J. Bt. VAN AUTGAERDEN, maar werd achteraf door de Fransen zelf uit het klooster gedreven (zie Blz. 240 voetnota 16).

(3) Zoon van Henri COENEGRAS x Clara GEERTS en kozijn van Libert GEERTS (x Barbe VAN NERUM) Zie art. 168. Na door de Fransen te zijn verjaagd verstopte hij zich in het speelhuys (gloriette) van het pachthof van zijn vader op de Beek (huidige woonst J. VANDERMOLLEN). Op de muren der gloriette tekende hij allerlei bijbeltaferelen. Later lieten de Juffrouwen COENEGRAS nieuwe bomen rond het speelhuys planten, ter herinnering aan hun oom en haalden er goudstukken boven, die vermoedelijk aan Pater H. COENEGRAS hadden toebehoord. Na de laatste oorlog werd de gloriette afgebroken en met de oude stenen een nieuwe kapeb op de Stoopkensstraat gebouwd.

(4) Uit de Familienotas der gezuster VAN NERUM.

(5) * 1808 dochter van Jean Henri VAN NERUM x Elisabeth SWEERTS. In 1828 begon zij aan de opstelling van het memorieboek (zie art. 62) was van 1856 tot 1874 secretaresse der Gulden Leke (zie bladz. 87).

M. De oude hartstochten :

Zoals men de Franse overheersers was beu geworden, zo verging het ook met de Hollanders. Het verzet nam meer toe, om in 1830 tot de ontknoping te komen met de uitroeping der Belgische Onafhankelijkheid. Verschillende Hoegaardiers hebben meegeholpen tot de verdrijving der Hollanders. Opgehitst door August de BEHAUT du CARNOIS, die op de markt de Brabantse vlag was komen planten, hadden zich talrijke vrijwilligers aangeworven, die deel namen aan de Septemberdagen te Brussel.

Te Hoegaarden zelf trokken de troepen van Generaal CORTHEYLIGERS door het dorp, dat bijna in brand werd gestoken ingevolge een onvoorzichtige uitval van enkele fransgezinden uit de oppositie. Andermaal was het Burgemeester de ZANGRE, die bij de legeroversten ten goede moest spreken om de gemeente te sparen.

In Juli 1831 kwam Leopold I (6) op de troon, maar op 2 augustus keerden de Hollanders weer. Zij rukten over Hasselt en Tienen, vochten bij Boutersem, namen na een bloedige slag de stad Leuven in en togen in de richting van Brussel. Franse troepen onder Maarschalk GERARD snelden ter hulp en verdreven op 12 augustus de Hollanders terug uit ons land. Tijdens deze gevechten werd Hoegaarden door tuchtloze benden van Generaal DAINB geplunderd en moesten de inwoners voor de inkwartiering der troepen zorgen (7). Menigmaal moest de ZANGRE tussen komen, om allerlei ontlusten te beletten.

Maar hoe onpartijdig de Burgemeester ook te werk ging, toch kon hij niet beletten dat de oppositie van de politie troebelen gebruik maakte, om wanorde te scheppen en het volk tegen hem op te hitsen. Ph. de ZANGRE stond immers langs de zijde van de familie VAN NERUM en andere geslachten die wegens hun bevoorrechtigde stand tijdens het oude regiem, en hun afkeer tegenover de Fransen steeds als Oostenrijksgezinden en later als Orangisten of "Zwarten" (8) bestempeld werden, soms kregen zij ook de naam van "Vijgen".

Tot de tegenpartij behoorden de Fransgezinden, of "Witten" (9), die na de val van het Keizerrijk uit hun ambt waren ontzet en slechts op het gunstig ogenblik hadden gewacht, om alles in 't werk te stellen ten einde opnieuw aan de macht te komen. Niet verwonderlijk dat de oude hartstochten terug oplaaiden, om hun hoogtepunt te bereiken bij de voorgeschreven gemeenteverkiezingen van oktober 1830.

Al het goede dat de oude burgemeester had gedaan was ineens vergeten. Na een eerste maal te zijn verkozen, moest Ph. de ZANGRE ontslag nemen en onder doodsb bedreigingen der oppositie, samen met zijn grootste aanhangers Jean Bt. VAN NERUM (10), Servais COENEGRAS (11) en Apotheker EVRARD (12) zelfs tijdelijk het dorp verlaten omdat hun leven in gevaar verkeerde.

Zij verscholen zich in de kelders van " 't nieuw huys" (13), alvorens in de nacht naar Wever te vluchten, waar zij een onderkomen vonden bij Philippus Josephus VAN NERUM (14) en er enkele weken verbleven.

xxx

N. De reactie :

Jean Bt. DUMONT (15) had de ZANGRE als Burgemeester van Hoegaarden opgevolgd, maar in feite was het Jean Bt. VAN AUTGAERDEN (16), die aan het hoofd der zogenaamde "patriotten" stond en in het dorp het hoge woord voerde. Doch gaf het volk zich rekenschap van de juiste toestand en lokte in 1834 een hevige reactie uit tegen de bewindsploeg, omdat deze gemeentegronden had verkocht om haar schulden te dekken.

(6) *1790 zoon van Franz van SAKSEN-COBURG-GOTHARTE.

(7) Zie blz. 226 para. c.

(8) dit waren de vroegere "Witten" of monarchisten uit de Revolutietijd, die nu "Zwarten" werden genaamd. Zie art. 189.

(9) de vroegere blauwen of republikeinen, die nu als "Witten" werden uitgegeven. Zie art. 189.

(10) Brouwer op de Vroente. Was x 1808 met Albertina DUMONT (zie Stb. IV/11).

(11) Broeder van Pater Henri COENEGRAS (zie voetnota 3).

(12) x 1806 met Maria Theresia VAN NERUM (zie Stb. IV/10)

(13) Zie blz. 248.

(14) x 1817 met Gertrude COECKELBERGHS, stamouders van de tak uit Attenrode-Wever (zie Recht Vooruit, art. 36).

(15) *1769 zoon van Jean Bt. ~~M.D. DELENS~~ met Madeleine RUTTENS.

(16) Zoon van de revolutionaire leider uit de Revolutietijd. Was x 1800 met Françoise VAN NERUM (zie stb. IV/6).

Bij de nieuwe verkiezingen van 1835 nam de reactie zodanig toe, dat Ph. de ZANGRE een overwegende meerderheid behield en terug tot Burgemeester werd uitgeroepen. Om hun fout te herstellen werd hij in januari 1836, door het volk met grote luister ingehaald en op een praalwagen van Charles GODFRINAUX uit Goedsenhoven door het dorp gevoerd. Naast hem hadden plaats genomen Jean Bt. VAN NERUM, Servais COENEGRAS, Apotheker EVRARD en Dr. Henricus VAN NERUM (17).

Vanaf dat ogenblik nam hij het burgemeesterschap van Hoegaarden weer op en werd bijgestaan door de Schepenen Jean Bt. DUMONT, die deemoedig zijn nederlaag erkende en Laurant LAMBRECHTS uit Bost. Tot raadsleden werden verkozen Dr. Henricus VAN NERUM, Notaris H. PUTZEYS (18) en Servais COENEGRAS.

En opnieuw bestuurde Ph. de ZANGRE de gemeente wijselijk en goed. Op 4 september 1848 legde hij de hand aan zijn laatste werk. Hij richtte te Hoegaarden een Burgerwacht op, bestaande uit een Bataljon met 3 compagnies en bevolen door 12 officieren. De Kommandant was Majoor Not. Alex. PUTZEYS (19), wijk Fr. CHRISTIAENS als adjunkt fungeerde. Tot Bataljon-geneesheer werd Dr. Jean Bt. VAN NERUM (20) verkozen, die bijgestaan werd door zijn adjunkt Dr. GODTS, terwijl David PUTZEYS (21) als Luitenant-Kwartiermeester optrad.

Datzelfde jaar werd ook een Weldadigheidsbureau opgericht; waarvan Dr. Jean Bt. VAN NERUM deel uitmaakte. Op 17 oktober 1848 ving voor Ph. de ZANGRE zijn laatste mandaat aan, en zetelde hij andermaal als burgemeester met de Schepenen Fr. CHRISTIAENS en Charles LORIER (22).

O. Zijn overlijden :

Zijn overlijden stelde een einde aan zijn 30 jarig burgemeesterschap. Ph. de ZANGRE had het langst van al de burgemeesters van Hoegaarden dit ambt bekleed.

Hij stierf te Hoegaarden ingevolge een typhusepidemie op 18 juni 1849 te 10 uur 's morgens in zijn huis bij de kerk in de ouderdom van 71 jaar (23). Hij werd afgedragen door zijn gebuur, de 30 jarige schrijver Jean Joseph BAUWIN en Henri LINTERMANS, eveneens gebuur (24).

Hij werd begraven met de eer die een volksgeliefde burgemeester toekomt, en zou opgevolgd worden door H. J. PAILLET (25).

E I N D E

-
- (17) Schoonbroeder van Ph. de ZANGRE (zie Stb. IV/2).
 - (18) *1768 + 1840 x 1808 met Marie DEMANET uit Leuven.
 - (19) *1814 + 1881 zoon van vorige. Hij x 1848 Cath. DUMONT.
 - (20) Zoon van Jean Bt. VAN NERUM x Albertina DUMONT (zie Stb. V/6).
 - (21) Broeder van de Kommandant der Burgerwacht. Hij x 1855 Victorine PETIT.
 - (22) x Marie NIJS, dochter van Servaes NIJS x Cath. VAN NERUM (Zie Stb. IV/9).
 - (23) Overlijdingsregister Hoeg. 1849; akte 25.
 - (24) * 1801 zoon van Jean Henri x Barbe VAN NERUM (zie Stb. IV/13).
 - (25) Burgemeester van 1849 tot 1853.

ART. 192. : DE HERBERG " 't NIEUWHUYS". (vervolg van art. 190).

4° In 't bezit der familie PUTZEYS.

Het gezin DEWAELEHEYN - VAN NERUM bleef in 't nieuwhuys wonen tot in 1832 toen Barbe overleed. Alsdan ging Henri DEWAELEHEYN zich bij zijn zoon Eugene (1) vestigen en werd het huis verkocht, dat 85 j. lang in handen der familie VAN NERUM was gebleven.

De nieuwe eigenaars waren Jean Philippe PUTZEYS (2) en Elisabeth VAN DEN BEMPT, die er als pachters hun intrek namen. Dit schijnt gebeurd te zijn vóór 1835, want toen woonden zij er reeds, gezien in de memorieschriften te lezen staat : "In 't nieuwhuys bij PUTZEYS greep in 1835 de eerste vergadering plaats, om de ZANGRE terug aan 't bewind te brengen, maar deze bijeenkomst werd gestoord door de oppositie (3).

In 1848 werd te Hoegaarden de burgerwacht opgericht, die 't nieuwhuys als lokaal had uitgekozen, vermits Not. Louis Alex. PUTZEYS, neef van de uitbater, tot bevelhebber was benoemd. Hieromtrent vernemen wij uit de nagelaten schriften : "La garde-civique avait son local au cabaret de la maison neuve, où les frères PUTZEYS (4) et le médecin VAN NERUM payaient de maintes tournées à leurs hommes".

5° Josephus VAN NERUM bekomt het vruchtgebruik.

Jean Philippe PUTZEYS stierf in 1853 en zijn echtgenote in mei 1855. Toen ging het huis met aanpalend goed over op hun kinderen, waaronder Barbe PUTZEYS (° 1804) die in oktober 1855 in het huwelijk trad met Josephus VAN NERUM (6). Zij bekwamen het vruchtgebruik van het huis en de herberg in de Nieuwstraat, zodat er na een 20 tal jaren onderbreking, opnieuw een VAN NERUM in het oude erfgoed van Jacobus woonde. Josephus VAN NERUM was landbouwer terwijl zijn vrouw de herberg voortzette, waar steeds heerlijk bier uit de brouwerij VAN NERUM in grote hoeveelheid werd getapt.

In januari 1856 weken de eerste Hoegaardiërs naar Amerika uit. Het waren Henri FOYEN, Jean Bapt. SAELS, Servais en Pé AUSLOOS, Alex NIJS en Jean Bapt. TAVERNIERS uit Houtem. Van uit het nieuwhuys begonnen zij hun afscheid te vieren en zullen wel al de herbergen van het dorp hebben bezocht, alvorens de Oceaan over te steken (7).

In 1861 werd te Hoegaarden een muziekvereniging opgericht onder de benaming "Société des Mélomanes de la Gîte". Het gemeentebestuur had een subsidie van 2.000 Fr. toegekend voor de aankoop van instrumenten. De stichtingsvergadering ging door in 't nieuwhuys en werd geleid door Not. PUTZEYS en Dr. VAN NERUM, kozijn van de uitbater. Een commissie werd samengesteld voor het opmaken der reglementen, naar het voorbeeld van "La Société des Beaux Arts de Tirlemont". Dan werd het bestuur verkozen, bestaande uit Not. Burg. PUTZEYS als Voorzitter, Dr. VAN NERUM als Onder-voorzitter, Apotheker Moisard uit Tienen als harmoniemeester en orgelist Jacques DEBROECK uit Hoegaarden (8), als zangmeester. Het "nieuwhuys" werd tot lokaal gekozen maar in 1865 weigerde Josephus VAN NERUM nog langer zijn herberg aan de harmonie af te staan, omdat zij een liberale strekking aannam en waarop zij naar 't gemeentehuis verhuisde. Dit alles wijst echter op de grote animatie, die steeds in en rond het nieuwhuys heerste (9).

In september 1863 overleed Barbe PUTZEYS en het volgend jaar werd het nalatenschap onder de erfgenamen geregeld. Josephus VAN NERUM mocht voor het leven over het vruchtgebruik van voornoemd huis blijven genieten, terwijl het naakte eigendom ervan overging op Wwe DUPONT-PUTZEYS, landbouwer Petrus Josephus PUTZEYS uit Zittert-Lummen en consoorten. Door deze uitspraak bleef Josephus VAN NERUM, die later met Julie MINSART uit Zittert-Lummen hertrouwde, in het nieuwhuys en voormalig bezit van zijn grootvader Jacobus wonen.

(1) ° 1806 en x met Petronella AUSLOOS uit Rommersom.

(2) ° 1774 zoon van Trudo Balth. PUTZEYS (Dokter te Hoeg.) en Marie Cath. de DIEST (uit Zittert-Lummen). Jean Philippe PUTZEYS was de oom van de latere Not. en Burg. Louis Alex PUTZEYS en de grootoom van Jozef PUTZEYS (x Lucie VAN NERUM - Stb. VI/18), medestichter van de Sucrierie du Grand Pont.

(3) Geleid door Jean Bapt. VAN AUTGAERDEN. Zie Art. 191 voetnota 16.

(4) Dit waren Not. PUTZEYS (Kommandant) en zijn broeder David PUTZEYS (Lt. Kwartiermeester).

(5) Geneesheer der Burgerwacht. Zie art. 191 voetnota 18.

(6) ° 1821 zoon van François VAN NERUM x Cath. AERTS en kleinzoon van Meester-Brouwer Jacobus VAN NERUM x Cath. Van AUTGAERDEN. Zie Stb. V/17.

(7) Zie memorieschriften van Dr. VAN NERUM, blz. 48.

(8) Vader van Edmond DEBROECK (x Elodie VAN NERUM xx Elisa VAN NERUM - Stb. VI/3 en VI/7).

(9) Zie memorieschriften van Dr. VAN NERUM blz. 80.

Op dat ogenblik bestond het eigendom uit :

een huis met gebouw, groot 6a 10ca, rangschikkingswaarde 6e cat. hetgeen op de ouderdom van het bebouwd gedeelte wijst en belast aan 126 Fr. per jaar.

een hof van 17a 50ca, gerangschikt in 2e cat. en belast aan 16,63 Fr. 's jaars (10).

In februari 1865 wedd te Hoegaarden overgegaan tot de oprichting van een eerste suikerfabriek in de oude Fabriekstraat, door Joseph Libert DUMONT, Not. : Louis Alex. PUTZEYS en Roch Apollinaire VAN GOIDSENHOVEN uit Meldert. Een hevig protest rees echter op vanwege de brouwers en stokers uit de streek die hun winstgevende zaak hierdoor bedreigd voelden en in gevaar waanden. Onder leiding van Meester-Brouwer Charles VAN NERUM (11) kwamen zij samen in 't nieuwhuys, om aan de hand van een verslag van de scheikundige DEBRUIN, een verweerschrift op te stellen. Maar dadelijk maakten de stichters van de suikerfabriek een tegenrapport op, waarin hun scheikundige FRANQUI uit Brussel, elk konkurentiegevaar tegenover brouwers en stokers weerlegde, zodat het geschil vrij snel tot een minzame oplossing kwam (12).

In augustus 1870 toen de Frans-Duitse oorlog uitbrak en de Belgen de grenzen van Luxemburg en Namen gingen bezetten, trok het 3e Regt. Jagers te Voet door het dorp en bleef van 8 tot 16 augustus bij de burgers inkwartieren. De soldaten waaronder een zekere Jacobus VAN DEN BUSSCHE uit Jabbeke, bijgenaamd Soldat (13), maakten zulk groot verteer in 't nieuwhuys, dat elke dag uwe biervaten moesten binnengebracht worden (14).

Rond 1872 braken te Hoegaarden andermaal politieke onlusten los. De "Witten" die ontstaan waren uit de zogenaamde patriotten en fransgezinden met liberale inslag, traden in het harnas tegen de "Zwartten" gesproten uit de voormalige aanhangers van het oude regiem met katholieke overtuigingen (15).

Een ontstane ruzie in de schoot der muziekvereniging deed de hartstochten losbarsten en lokte grote verdeeldheid uit tussen de inwoners. De "Zwartten of Katholieken" stonden onder invloed van de Graaf van Meldert en tot deze partij behoorde het grootste gedeelte van onze familie, wyl in de rangen der "Witten of Liberalen" Not. PUTZEYS, Dr. VAN NERUM, Dr. GODTS enz. het hoge woord voerden, hetgeen een verkoeling in de goede familiebetrekkingen ten gevolge had.

De aanhangers der katholieken verzamelden zich voornamelijk in 't nieuwhuys of in 't Cleyn Paradijs (16) en het werd een eindeloze strijd die tal van veten deed ontstaan en slechts ten nadele der gemeente uitvielen. In september 1874 stelden beide partijen also hun eigen kermisprogramma op. De "Witten" hadden de harmonie van Geldenaken uitgenodigd, die ingelrecht en uitdagend naar 't nieuwhuys kwam. Maar Josephus VAN NERUM verbood hun de toegang, waardoor grote agitatie ontstond. Daarop trokken zij naar 't Cleyn Paradijs, waar de mannen van de Graaf van Meldert vertoeften en beide partijen zelfs handgemeen werden.

In 1875 richtten de "Zwartten" een katholieke kring op, onder het Voorzitterschap van de Graaf van Meldert, om de politieke meerderheid te behalen en zetten alles in 't werk om de "Witten" te verslaan. Meetingsgrepen plaats in 't nieuwhuys en 't Cleyn Paradijs, dat als hun lokaal werd aangenomen, omdat er een grote feestzaal voorhanden was. Bij de verkiezingen van 26 oktober behaalden zij de meerderheid met 23 stemmen. Die ganse nacht werd er in 't Cleyn Paradijs en 't nieuwhuys gedronken, vanwaar zich rond middernacht een fakkeltocht in gang stelde en door het dorp toog, terwijl de huizen der Witten werden uitgejouwd.

6° Hubert VAN NERUM koopt het nieuwhuys.

In september 1881 overleed Josephus VAN NERUM, zodat het huis als naakte eigendom terug in 't bezit kwam der erfgenamen PUTZEYS. In 1881 verkochten zij het echter ^{in naam van het. Putzeys} voor de som van 12 duizend fr. aan Hubert en Julie VAN NERUM (18). De verkoopsom was betrekkelijk hoog maar voor de nieuwe kopers had dit huis een bijzondere waarde. Zij waren beide immers de achterkleinkinderen van de vroegere bezitter Brouwer Jacobus VAN NERUM en hadden er alles op gezet, om het voormalig eigendom van hun gemeenschappelijke overgrootvader, waaraan zo menige familieherinnering en plaatselijke geschiedenis kleefde, terug in handen te krijgen, na een halve eeuw in 't bezit te zijn geweest der familie PUTZEYS. En om het huis te kunnen afbetalen, vervaardigde hij bakstenen uit zijn aanpalende grond ^{die} vond er Romeinse voorwerpen en munten, waarop hij Past. REDIG liet roepen (19) dat er opgravingen uitvoerde.

(10) Zie kadasterlegger der eigendommen van Hoeg. art. 2303 Sie D 280 a en 281.

(11) Zie Fam. Schoon blz. 227. Was de broeder van Dr. VAN NERUM.

(12) Zie memorieschriften van Dr. VAN NERUM blz. 107.

(13) Zie Fam. schoon blz. 232 voetnota 11.

(14) Zie de overleveringsverhalen der familie.

(15) Zie Fam. schoon art. 191 voetnotas 8 en 9.

(16) Vanaf 1872 eigendom van Theodoor VAN NERUM, Broeder van Josephus uit het nieuwhuys en gehouden door Knor, vandaar de naam Knorrestraat, vroeger Molenwegh en nu Pastorijstraat genaamd.

(17) Zie Memorieschriften van Dr. VAN NERUM blz. 136/37 & 140/42 evenals de losse notas van de gezusters VANNERUM.

(18) Hubert werd *1848 als zoon van Theodoor VAN NERUM x Josephine DEWELDE en was bijgevolg de neef van de vorige bewoner van 't nieuwhuys Josephus VAN NERUM (zie Stb. VI/29). Hij x 1877 met zijn kleinnicht Julie VAN NERUM, * 1809 dochter van Livinus x Monique CIPERS, die op haar beurt de nicht was van Dr. VAN NERUM (zie S.b. VI/55).

(19) Zie Fam. schoon blz. 247.

Hubert Van Nerum vestigde er zich als garcelmaker en richtte er zijn werkhuis in, terwijl zijn vrouw de herberg openhield, waar nog steeds het bier uit de brouwerij Van Nerum (20) in potten en kannen werd opgediend. In 1884 werd in de Doelstraat een nieuwe gemeenteschool gebouwd. De ondernemer was een zekere Devillers (Hevillers ?) die bij Hubert Van Nerum logeerde en uit dankbetuiging voor de goede gastvrijheid, de vensterluiken van het nieuwhuys herstelde met het sterke hout uit de oude school.

- Op 11. 11. 1888 verkocht Hubert Van Nerum aan de gebroeders Rimanque 3 percelen (6a 5 ca) aanpalende grond voor 1028,5 F, uitgevend op de Tiense straat, waar de huizen n° 19 tot 23 oprezen. In dit laatste kwam zijn schoonvader Livinus Van Nerum wonen, die het huis in huur had.

- Op 16. 4. 1889 verkocht hij nog 2 andere percelen, namelijk; 2a 25 ca voor 382,5 F aan Prosper Lintermans (huis n° 17) en 1 a 75 ca voor 297,5 F aan Henri Stockmans uit Brussel (huis n° 15) (Zie Fam. archief inventaris n° 287 en 288).

- Datzelfde jaar liet Hubert ook zijn woning opschikken en legde een moestuin aan, versierd met weelderige fruitbomen. Vanaf toen schijnt de oude benaming "t nieuwhuys" te zijn vervangen door de nieuwe naam "Bij Prø" (21), en werd er gesproken van "l'ancienne maison neuve". Hij kwam voor het laatst voor in een akte van 17. 9. 1886 ter studie van Notaris Rossecuw terwijl later in een akte van 10. 6. 1893 ook wel eens de naam "t withuis" werd gebruikt, omdat de gevel altijd wit gekalkt was.

Het bleef een druk bezochte herberg bij "Prø", waar tijdens het drinken van het smakelijk en witschuimend Hoegaards bier, grote leute werd gemaakt. Bij Kermis en warme zomeravonden kwam de familie er vaak samen en bracht er aangename uren door. De oudsten van onze stam spreken nog dikwijls terug van die goede oude tijd bij "Prø". Samen met de Osseenkop (22), 't Kanaal (23) en Jekke Bof (24), was het een der drukst bezochte herbergen van Hoegaarden met groot verteer. De koele laag gewelfde kelders met aarden vloer, bevatten een onuitputtelijke bron van bier, dat in stopen en vaten klaar stond om naar boven gebracht te worden, terwijl het nieuwhuys ook als lokaal diende voor kaart- en duivenspel.

Pachters die paardentuig ter herstelling brachten, verlieten nooit het huis zonder een paar lekkere potten te hebben geledigd. En zo men eens hartelijk wilde lachen, om een paar uren alle zorgen en kommer te vergeten, moest men zich slechts naar "Prø" begeven, waar tal van poetsen werden gebakken, zoals dat alleen maar in die goede oude tijd mogelijk en toegelaten was.

Rond 1907 werden de stallen verkleind en een prachtige lusttuin met zomerhuisje aangelegd. In de stallen stonden twee koeien en een paar varkens, vijf hennen en duiven het pluimvee uitmaakten. Zo zag de toestand er uit tot bij de aanvang van de eerste wereld oorlog, maar toen brak een benarde tijd aan.

7° De oorlog 14-18.

Na de inname der forten van Luik rukten de Duitsers snel op en trokken op 18 Aug. te 5 uur 's avonds langs de Statie-straat Hoegaarden binnen. In de kelders van 't nieuwhuys schuilden vluchtelingen uit Outgaarden. Rond 17,30 uur vlogen de eerste obussen over het dorp en ontstond er een gevecht met een groepje Belgische soldaten die van achter de suikerfabriek, de Grote Brug trachtten te verdedigen. Tijdens dit gevecht werd de gevluchte Pastoor van Outgaarden in de Statiestraat dood geschoten en kreeg Mevr. GEENS een dodelijk schot, toen de Duitsers de bewoners van de Grote Molen voor zich deden opmarcheren. Wanneer de vijand in massa de brug was overgetrokken, grepen nog enkele schietpartijen in de straten plaats, maar rond 20 uur was alles afgelopen. De statiestraat lag plat, 36 huizen waren in as gelegd en vier Belgische soldaten gedood. Tijdens de terugtocht was een woldaat het nieuwhuys binnengevlucht en werd door de gezusters VAN NERUM (25) in burgerkleden gestoken, om zijn weg te kunnen voortzetten.

's Anderdaags 's morgens namen de Duitsers wraak. Zij trokken naar de fabriek en staken er het suiker in brand. In de Gasthuisstraat werd het maïs magazijn van VANDERMOLLEN in as gelegd en rukten enkele woestelingen op naar de kerk. De toenmalige koster VAN RICKSTAL moest het portaal openen en de Duitsers voorgaan in hun zoeken naar Belgische soldaten. Zij vernielden de Kruisweg en alle wapenschilden, waaronder dit van Jacobus VAN NERUM (26). Daarop trokken ze naar het Klooster om hun vernielingswerk voort te zetten, maar een Duitse zuster kon dit tijdig verhinderen.

(vervolgt)

- (20) Destijds gehouden door Julien VAN NERUM, broeder van Julie. Zie Fam. Schoon blz. 232.
- (21) Bijnaam van Hubert VAN NERUM. Prø betekent zowat geestig man, die allerlei grappen uithaalde en graag poetsen bakte.
- (22) Gelegen in de Putzeysstraat en gehouden door de ouders van Ach. MEDDAERTS (x Anastasia VAN NERUM-Stb. VI/32).
- (23) Op de Beek, gehouden door DENDONKER x Fanny SCHOOFs.
- (24) Huidige café PAX, toen gehouden door de grootmoeder van Albert RIMANQUE.
- (25) Dit waren Leontine * 1877 en Hélène * 1878, dochters van Hubert en Julie VAN NERUM.
- (26) Zie Fam. Schoon blz 125 en 186.